

Міністерство освіти і науки України

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Навчально-науковий юридичний інститут

кафедра трудового, екологічного та аграрного права

З. В. ЯРЕМАК

АГРАРНЕ ПРАВО УКРАЇНИ:

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ
ДЕННОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ОПП Право спеціальності 081 Право**

УДК 349.42(477)(072.034)

*Рекомендовано до видання вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 8 від 18 березня 2026 року)*

Рецензенти:

Данилюк Леся Романівна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Олійник Оксана Степанівна – кандидат юридичних наук, доцент, заступник директора навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Я 68 Яремак З. В. Аграрне право України: методичні вказівки для самостійної роботи здобувачів денної форми здобуття вищої освіти ОПП Право спеціальності 081 Право. Електронне видання. Івано-Франківськ: Карпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2026. 56 с.

Методичні вказівки для підготовки до самостійної роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 081 Право з навчальної дисципліни «Аграрне право України» розроблені з метою сприяння організації роботи здобувачів вищої освіти при вивченні відповідного курсу. В посібнику викладені: методичні вказівки для самостійної роботи; завдання до кожної з тем програми вивчення навчальної дисципліни, які включають короткі методичні рекомендації, творчі завдання та питання для проведення поточного контролю самостійної роботи. До кожної теми поданий перелік додаткових джерел для опрацювання (літератури, в якій досліджуються окреслені проблеми, нормативно-правових актів, що регулюють відповідні правовідносини та посилань на інформаційні ресурси, де висвітлюються дані питання).

Методична розробка призначена для здобувачів вищої освіти, викладачів.

УДК 349.42(477)(072.034)

© Яремак З. В., 2026

© КНУВС, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	4
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	5
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	7
 ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА	
Тема 1. Аграрне право України як самостійна галузь права	7
Тема 2. Джерела аграрного права	9
Тема 3. Державно-правове регулювання сільського господарства	12
Тема 4. Суб'єкти аграрного права	15
Тема 5. Правове становище сільськогосподарських підприємств та їх об'єднань	18
Тема 6. Правовий статус сільськогосподарських кооперативів	21
Тема 7. Правове становище фермерського господарства	24
Тема 8. Правове регулювання ведення особистих селянських господарств	27
 ОСОБЛИВА ЧАСТИНА	
Тема 9. Правове регулювання використання природних ресурсів в сільському господарстві. Охорона довкілля в сільському господарстві	30
Тема 10. Правове регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств	35
Тема 11. Правове забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції	39
Тема 12. Екологізація аграрного виробництва	42
Тема 13. Договірне регулювання аграрних правовідносин	45
Тема 14. Правове регулювання аграрного ринку	48
Тема 15. Правове забезпечення сільськогосподарської діяльності відповідно до вимог ЄС та СОТ	50
Тема 16. Захист прав сільськогосподарських товаровиробників	53

ВСТУП

Вивчення аграрного права України – складова частина правової освіти студентів юридичних спеціальностей. Особливого значення набуває дослідження загальнотеоретичних засад аграрного права в сучасний період реформування економіки, здійснення аграрної і земельної реформи.

Норми аграрного права відіграють важливу роль у забезпеченні реалізації аграрної політики держави. Вирішення економічних та соціальних проблем села, всього агропромислового комплексу значною мірою залежать від їх правового забезпечення. Сучасний етап розвитку аграрного права України характеризується розширенням кола суб'єктів аграрних правовідносин. Так, в Україні створено законодавчу базу для розвитку різних форм господарювання на селі: державних, комунальних і приватних сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарських кооперативів, сільськогосподарських товариств, фермерських господарств, приватних аграрних підприємств та ін. В умовах проведення аграрної реформи в Україні спостерігається також розширення системи аграрного права за рахунок виникнення нових аграрно-правових інститутів (інституту аграрної реформи; сільськогосподарської оренди; приватної власності на землю; фермерства тощо).

Аграрне право України є важливою навчальною дисципліною. У процесі її вивчення забезпечується поглиблення знань у сфері земельних, трудових, майнових, організаційних, соціальних та інших відносин, що виникають в сфері сільськогосподарського виробництва, виявлення їх специфіки, а також оволодіння нормативно-правовим матеріалом, необхідним у майбутній трудовій діяльності студентів.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Аграрне право України» є формування системи знань з правового регулювання аграрних відносин, вироблення навиків правильного застосування нормативно-правових актів аграрного законодавства України.

Основними цілями вивчення дисципліни «Аграрне право України» є набуття студентами знань та розуміння змісту положень нормативно-правових актів, що застосовуються для регулювання аграрних відносин, застосування навичок та знань, набутих при вивченні теоретичного матеріалу, для самостійного розв'язання практичних проблем, які виникають у процесі реалізації правосуб'єктності учасників аграрних правовідносин, правильного тлумачення та застосування норм аграрного законодавства.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Відповідно до Положення про порядок організації і контролю самостійної роботи студентів Навчально-наукового юридичного інституту, затвердженого вченою радою ННЮІ *самостійна робота студента* – це форма організації індивідуального вивчення студентами навчального матеріалу в аудиторний та поза аудиторний час з метою формування самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості молодої людини, суть якої полягає в уміннях планувати, систематизувати, контролювати й регулювати свою діяльність під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Таким чином, самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом і виконується в поза аудиторний час, передбачений програмою навчальної дисципліни. Під час вивчення навчальної дисципліни студенти повинні здобути навички самостійно мислити, поглиблювати засвоєні теоретичні знання, опанувати практичні навички прийняття правових рішень.

Самостійна робота студента включає:

- опрацювання лекційного матеріалу і рекомендованої літератури;
- аналіз літератури та електронних джерел інформації з відповідної тематики;
- вивчення матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання;
- підготовка до практичних (семінарських) занять;
- виконання завдань для самостійної роботи;
- виконання індивідуальних завдань;
- тестова самоперевірка знань.

Контроль за самостійною роботою студентів може здійснюватися викладачем у таких формах:

- поточний контроль засвоєння знань на основі оцінки усної відповіді на питання, повідомлення, доповіді тощо (на практичних або семінарських заняттях);
- контроль виконання письмових домашніх завдань;
- тестування;
- перевірка виконання модульної контрольної роботи;
- перевірка виконання індивідуальних самостійних завдань;
- підсумкове оцінювання знань програмового матеріалу – іспит.

Завдання для самостійної роботи передбачають поглиблене опрацювання окремих проблемних з точки зору теорії, практики чи нормотворчості питань на підставі аналізу та реферування наукових джерел. Стислий аналіз відповідного питання з власними висновками, узагальненнями та баченням вирішення відповідного питання *представляється студентом на семінарському занятті за відповідною темою.*

Основою для самостійної роботи виступають такі *базові навчальні та наукові джерела:*

1. Аграрне право : підручник / за ред. Т. В. Курман ; Націон. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024.

2. Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: колективна монографія / за ред. д.ю.н., проф. А. П. Гетьмана та д.ю.н., проф. Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022.

3. Аграрне право : підручник / В.М. Корнієнко, Г.С. Корнієнко, І.М. Кульчий та інші; за ред. А.М. Статівки. Харків : Право, 2018.

4. Аграрне право України: Навчальний посібник / Харитоновна Т. Є., Каракаш І.І. Одеса: Юридична література, 2017. 436 с.

5. Аграрне право України: Підручник / Багай Н.О., Бондар Л.О., Гуревський В.К. та ін.; За ред. О.О. Погрібного. Київ: Істина, 2007 (2004, 2005).

6. Аграрне право України: підручник / Єрмоленко В.М., Гафурова О.В., Гребенюк М.В. та ін.; За заг. ред. В.М. Єрмоленка. К.: Юрінком Інтер, 2010. 608 с.

7. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України: монографія / О. М. Батигіна, В. М. Жушман, В. М. Корнієнко та ін.; за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Харків: Право, 2013. 326 с.

8. Багай Н.О. Теоретичні проблеми розвитку аграрного законодавства України: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2020.

9. Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення: [монографія] / за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Київ : Вид. О. М. Ешке, 2014. 268 с.

10. Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посіб. / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 241 с.

11. Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення : [монографія] / А. П. Гетьман, М. В. Шульга, А. М. Статівка та ін.; за ред. А. П. Гетьмана та В. Ю. Уркевича. Харків : Право, 2012. 448 с.

12. Проблеми правового забезпечення сталого розвитку сільських територій в Україні: монографія / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. Харків: Право, 2016. 360 с.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТЕМА 1. Аграрне право України як самостійна галузь права

Методичні вказівки

Вихідним матеріалом для розуміння зазначеної теми є загальні положення теорії права про визначення галузі права, можливості існування комплексних галузей права. Основними критеріями, які дозволяють говорити про самостійність галузі права, є наявність предмету, методу правового регулювання, принципів і джерел галузі права. Необхідно звернути увагу на наявність цих критеріїв у аграрного права і з'ясувати, що конкретно є предметом аграрного права, які методи правового регулювання і принципи аграрного права. При цьому слід враховувати те, що аграрне право відноситься до комплексних галузей права, що визначає специфіку цієї галузі.

Основні терміни та поняття: аграрне право, предмет аграрного права, аграрні правовідносини, суб'єкти аграрних правовідносин, об'єкти аграрних правовідносин, зміст аграрних правовідносин, юридичні факти, внутрішні аграрні правовідносини, зовнішні аграрні правовідносини, методи регулювання в аграрному праві, функції аграрного права, принципи аграрного права, система аграрного права.

Питання для самоконтролю:

1. Юридична природа аграрного права України. Визначення аграрного права України як галузі права, науки і навчальної дисципліни.
2. Поняття та предмет аграрного права України, його зміст та особливості.
3. Функції аграрного права України.
4. Принципи аграрного права України.
5. Методи регулювання в аграрному праві України.
6. Система аграрного права України.
7. Співвідношення та взаємодія аграрного права з іншими галузями системи права.
8. Історичні витоки аграрного права України.
9. Розвиток аграрного права в умовах реформування аграрних відносин в Україні.
10. Аграрне право України в умовах світових інтеграційних економічних та державно-правових перетворень: тенденції і перспективи.

Творчі завдання:

1. Здійснити порівняльний аналіз дефініцій аграрного права як галузі права.
2. Розмежувати поняття «галузь аграрного права», «наука аграрного права», «навчальна дисципліна «Аграрне право»».

3. Складіть схему «Система аграрного права».
4. Визначте основні проблеми аграрної сфери та правові шляхи їх вирішення.
5. Охарактеризуйте правові інститути аграрного права та їх взаємозв'язок з інститутами цивільного, земельного, трудового, фінансового права.

6. Проаналізуйте, які з нижченаведених аграрних правовідносин будуть вважатися внутрішніми, а які зовнішніми:

а) генеральний директор ТОВ «Соняшник», яке мало свої відокремлені підрозділи на територіях різних областей України, звільнив з посади директора одного з таких підрозділів;

б) фермерське господарство продало вирощений ним цукровий буряк іншому фермерському господарству;

в) кооператив придбав у ТОВ «Жук» пестициди для обробки посівів;

г) сільськогосподарській обслуговуючій кооператив побудував склад і здає його в оренду родичам членів кооперативу.

7. Надайте характеристику правовідносин, що виникають із вказаних договорів, зазначте їх елементи та види:

Сільськогосподарський кооператив уклав договори на:

– будівництво ремонтної майстерні та відгодівельного майданчика з ПАТ «Обласне будівельно-ремонтне управління «Будсервіс»»;

– реалізацію зерна, молока та м'яса з ФОП «Калина»;

– проведення скиртування соломи у кількості 450 ц з 4 колишніми членами СВК;

– будівництво і експлуатацію молочного цеху з фермерським господарством «Петровське»;

– співпрацю з виконавчим директором кооперативу.

Література:

Багай Н.О. Розвиток науки аграрного права України: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2002.

Братінова М. В. Нова Спільна аграрна політика Європейського Союзу як цільовий орієнтир трансформації земельного законодавства України. *Науково-виробничий журнал*. 2023. № 3. С. 104.

Галан В. О., Самойлова А. Р. Євроінтеграція аграрного сектора України: виклики та перспективи виконання зобов'язань. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. № 4 (89). С. 107-113.

Гончаренко Я. А., Бакай Ю. Ю. Актуальні питання законодавчого забезпечення у сфері державної підтримки суб'єктів агробізнесу під час воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2023. № 1. С. 276-282.

Кравець Н. В. Екологізація аграрного виробництва як принцип аграрного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.

Курман Т. В. Аграрні відносини у сфері фінансової підтримки агробізнесу: новели і проблеми правового забезпечення в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство: електронне наукове фахове видання*. 2023. № 1. С. 283–287.

Курман Т. В. Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва: проблеми правового забезпечення. Харків: Юрайт, 2018. 376 с.

Проблеми правового забезпечення сталого розвитку сільських територій в Україні: монографія / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. Харків: Право, 2016. 360 с.

Савельєва О. М. Правове регулювання відносин в агросфері: *монографія* / за заг. ред. М. В. Шульги. Харків: Друкарня Мадрид, 2017. 208 с.

Савченко Г.І. Пріоритетність розвитку сільського господарства України як принцип аграрного права : автореф. дис. канд. юрид. наук. Х., 2012. 21 с.

Уркевич В. Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин: монографія. Харків: Харків юрид., 2007. 496 с.

Чабаненко М. М. Методи правового регулювання аграрних відносин: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 172 с.

Чабаненко М. М. Становлення та розвиток системи аграрного права України: монографія. Дніпропетровськ: Грані, 2015. 298 с.

Законодавство:

Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24.06.2004 р. №1877-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15#Text>

Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон України від 17.10.1990 р. № 400-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-12#Text>

Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції: Закон України від 05.11.2020 р. № 985-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20#Text>

Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р. № 995-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>

Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1437-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text>

Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1158. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF#Text>

Про Основні засади розвитку соціальної сфери села: Указ Президента України від 20.12.2000 р. № 1356/2000. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1356/2000#Text>

Порядок ведення та адміністрування інформаційно-комунікаційної системи “Державний аграрний реєстр”: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2025 р. № 549. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-2025-%D0%BF#n250>

ТЕМА 2. Джерела аграрного права

Методичні вказівки

Аналіз аграрного законодавства має починатися з характеристики об'єктивних і суб'єктивних основ даної галузі законодавства. При характеристиці аграрного законодавства особливу увагу необхідно звернути на особливості джерел аграрного права, а саме на відсутність єдиного основного акту кодифікованого характеру, значну питому вагу рекомендаційних норм тощо.

Під час самостійної підготовки студенти повинні засвоїти поняття та основні класифікації джерел аграрного права, вміти виділити їх специфічні особливості. Особливо слід звернути увагу на значення локальних нормативно-правових актів у правовому регулюванні аграрних відносин.

Необхідно також з'ясувати сучасні тенденції розвитку аграрного законодавства України як комплексної, інтегрованої та спеціалізованої галузі законодавства; на основі використаної літератури та, з урахуванням власної позиції, сформулювати основні напрями його вдосконалення.

Основні терміни та поняття: джерела аграрного права, класифікація джерел аграрного права України, нормативно-правові акти, судовий прецедент, рішення Конституційного суду України, адаптація аграрного законодавства, угоди Світової організації торгівлі, локальні акти аграрного законодавства.

Питання для самоконтролю:

1. Особливості системи аграрного законодавства.
2. Поняття та класифікація джерел аграрного права.
3. Міжнародні договори як джерела аграрного права України.
4. Законодавчі акти як основа правового регулювання аграрних правовідносин.
5. Підзаконні нормативні акти в системі джерел аграрного права.
6. Роль судової практики та звичаєвого права в регулюванні аграрних правовідносин.
7. Шляхи вдосконалення аграрного законодавства України.

Творчі завдання:

1. Прокласифікуйте джерела аграрного права України за юридичною силою.
2. Назвіть міжнародні нормативно-правові акти, які входять до системи джерел аграрного права
3. Назвіть нормативні акти, які можна застосувати для регулювання даної ситуації: Фермерське господарство «Колос» вирішило займатися розведенням риби та бджільництвом. Для розведення риби вони хотіли орендувати у місцевої сільської ради частину озера, а пасіку вони вирішили розмістити на територію місцевого санаторію, яку також планували орендувати.
4. *У якій із нижче запропонованих ситуацій потрібно керуватись нормами аграрного законодавства? Предметом якої галузі права є наведені правові відносини?*

Ситуація 1. 30-ти річний фермер одружився із 85-річною жителькою села, сподіваючись таким чином успадкувати її земельну ділянку.

Ситуація 2. Водія автомобіля ГАЗ-53 «Молоковоз», який здав молоко і повертався до господарства зупинив інспектор ДАІ через перевищення водієм швидкості.

Ситуація 3. Приватний підприємець Краков з метою побудови швейної фабрики у селі П'яльця уклав договір оренди земельної ділянки з громадянином Галушкою.

Ситуація 4. Правління господарства винесло рішення про відрахування коштів за ремонт автомобіля ГАЗ-53 з заробітної плати водія, який на дуже слизькій дорозі не справившись з управлінням автомобіля наїхав на електроопору.

Ситуація 5. Голова фермерського господарства вирішив побудувати теплиці для вирощування квітів та уклав угоду з квітковою крамницею у місті на постачання їй квітів шести видів.

Література:

Багай Н.О. Теоретичні проблеми розвитку аграрного законодавства України: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2020. 305 с.

Братінова М. В. Нова Спільна аграрна політика Європейського Союзу як цільовий орієнтир трансформації земельного законодавства України. *Науково-виробничий журнал*. 2023. № 3. С. 104.

Брінцов А.І. Кодифікація аграрного законодавства України. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.06. Київ, 2017. 227 с.

Галан В. О., Самойлова А. Р. Євроінтеграція аграрного сектора України: виклики та перспективи виконання зобов'язань. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. № 4 (89). С. 107-113.

Гончаренко Я. А., Бакай Ю. Ю. Актуальні питання законодавчого забезпечення у сфері державної підтримки суб'єктів агробізнесу під час воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2023. № 1. С. 276-282.

Духневич І. В. Розвиток аграрного законодавства України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 19 с.

О. В. Панченко, Т. Б. Проскура. Кодифікація екологічного законодавства: світовий досвід та українські перспективи. *Молодий вчений*. 2017. № 3.

Курман Т. В. Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва: проблеми правового забезпечення. Харків: Юрайт, 2018. 376 с.

Панченко В. В. Внутрішньогосподарські локальні нормативно-правові акти сільськогосподарських підприємств як форма аграрного права: монографія. Харків: С.А.М., 2012. 164 с.

Савельєва О. М. Правове регулювання відносин в агросфері: *монографія* / за заг. ред. М. В. Шульги. Харків: Друкарня Мадрид, 2017. 208 с.

Статівка А. М. Про Концепцію систематизації аграрного законодавства. *Вісник Національної академії правових наук України* : зб. наук. пр. Харків, 2017. № 3. С. 77–89.

Уркевич В. Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин: монографія. Харків: Харків юрид., 2007. 496 с.

Законодавство:

Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24.06.2004 р. №1877-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15#Text>

Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон України від 17.10.1990 р. № 400-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-12#Text>

Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції: Закон України від 05.11.2020 р. № 985-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20#Text>

Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р. № 995-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>

Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1437-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text>

Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1158. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF#Text>

Про Основні засади розвитку соціальної сфери села: Указ Президента України від 20.12.2000 р. № 1356/2000. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1356/2000#Text>

Порядок ведення та адміністрування інформаційно-комунікаційної системи “Державний аграрний реєстр”: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2025 р. № 549. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-2025-%D0%BF#n250>

ТЕМА 3. Державне регулювання сільського господарства в Україні

Методичні вказівки

При роботі над темою необхідно з'ясувати розвиток системи державного управління у взаємозв'язку з політичними, економічними і юридичними аспектами реформування системи органів державного управління. Слід також звернути увагу на правове положення органів, які здійснюють державний контроль і державне управління сільським господарством, структуру, порядок утворення, компетенцію, організаційно-правові форми діяльності органів управління агропромисловим комплексом.

При вивченні теми доцільно проаналізувати основні напрямки державного регулювання:

- а) формування і функціонування ринку сільськогосподарської продукції і продовольства;
- б) фінансування, кредитування, страхування, пільгове оподаткування;
- в) розвиток соціальної сфери села тощо.

Основні терміни та поняття: державне регулювання сільського господарства, принципи державного регулювання сільського господарства, принцип законності, принцип створення рівних правових і економічних умов для розвитку аграрних товаровиробників, принцип свободи підприємницької діяльності, принцип поєднання галузевого і територіального розвитку, принцип

невтручання держави у безпосередню виробничо-господарську діяльність суб'єктів аграрного виробництва, принцип аграрного протекціонізму, форми регулятивної діяльності у сільському господарстві, методи державного регулювання сільського господарств, продовольча безпека, державна підтримка сільського господарства, оподаткування у сільському господарстві, дорадча служба, інвестиційна діяльність, інноваційна діяльність.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття та принципи державного регулювання сільського господарства України.
2. Форми і методи державного регулювання сільського господарства.
3. Система органів управління у сфері сільськогосподарського виробництва.
4. Здійснення державного контролю та нагляду за додержанням аграрного законодавства.
5. Теоретичні та практичні проблеми формування системи органів державного контролю в сільському господарстві.
6. Державна аграрна політика: поняття, правове регулювання, напрями діяльності.
7. Правове забезпечення продовольчої безпеки.
8. Правові засади гарантування продовольчої безпеки України.
9. Основні напрями та правові форми державної підтримки суб'єктів господарювання у сфері сільськогосподарського виробництва.
10. Сільськогосподарське дорадництво.
11. Правове регулювання публічно-приватного партнерства у сільському господарстві.
12. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності у сільському господарстві.

Творчі завдання:

1. Проєкт «Агро-стартап у правовому полі». Ви відкриваєте равликову ферму або вертикальну ферму в місті. Напишіть коротку «дорожню карту» (5–7 кроків): які дозволи отримати, у яких державних реєстрах зареєструватися та на яку підтримку від держави могли б претендувати.
2. Есе-прогноз: «Агрорегулювання 2030» Як цифровізація та впровадження штучного інтелекту в агросекторі змінять державне регулювання?
3. Проаналізуйте практичну ситуацію: Голова фермерського господарства звернувся до регіонального відділення Українського державного фонду підтримки фермерських господарств з проханням надати часткову компенсацію вартості складної сільськогосподарської техніки (трактор New Holland вартістю 520 тис. грн) за рахунок Державного бюджету України. Фермеру відмовлено у наданні компенсації, мотивуючи тим, що ФГ має заборгованість зі сплати податків за

перший квартал податкового року. *Чи обґрунтована така відмова? Який порядок використання коштів Державного бюджету України на компенсацію вартості сільськогосподарської техніки?*

Література:

Білінська О. В. Правові засади державної аграрної політики України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2013. 20 с.

Гафурова О. В. Соціальний розвиток села в Україні: теорія та практика правового регулювання: монографія. Київ: Ірідіум, 2014. 480 с.

Григор'єва Х. А. Законодавче забезпечення державної підтримки сільського господарства України в умовах війни та післявоєнного відновлення: продовольчий вимір: монографія. Луцьк: Вежа-Друк. 2025.

Григор'єва Х. А. Продовольча безпека України: удосконалення законодавства в умовах воєнних, євроінтеграційних та екологічних викликів: монографія. Луцьк: Вежа-Друк. 2024.

Григор'єва Х.А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: Видавн. Дім «Гельветика», 2019. 596 с.

Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення: монографія / за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Київ: Вид-ць О.М. Ешке, 2014. 260 с. 41

Курман Т. В. Теоретико-методологічні засади правового забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва : автореф. дис. .. докт. юрид. наук. Харків, 2019. 40 с.

Петрова Н. О. Державно-правове регулювання аграрної сфери : окремі напрями в умовах сталого розвитку та євроінтеграції. *Modern paradigm of public and private law amidst sustainable development: scientific monograph*. Riga: Baltija Publishing, 2023. Vol. 2. P. 139-171. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/363/9884/20588-1>

Сухацький Р. П. Правові засади державного регулювання сільського господарства в ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право* 2025. № 2 (87). С. 47-51.

Нормативно-правові акти:

Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24.06.2004 р. №1877-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>

Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Про державні резерви: Закон України від 09.08.2023 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 р. № 4391-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>

Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-IV#Text>

Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.2004 р. №1807-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text>

Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу: Закон України від 07.02.2002 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3023-14#Text>

Про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві: Закон України від 04.11.2021р. № 1865-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1865-20#Text>

Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. № 806-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80#Text>

Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1158. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF#Text>

Про затвердження Методики розрахунку індикаторів продовольчої безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.05.2025 р. № 1140. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF#Text>

Деякі питання надання грантів бізнесу: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#Text>

Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств: затв. Постановою Кабінету Міністрів України в редакції від 21.04.2021 р. № 384. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF#Text>

Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р. № 442. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text>

Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 р. № 15. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-%D0%BF#Text>

Положення про Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України в редакції від 21.07.2025 р. № 903. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-%D0%BF#Text>

ТЕМА 4. Суб'єкти аграрного права

Методичні вказівки

Сільськогосподарська діяльність уособлює в собі відносини з виробництва сільськогосподарської продукції (сировини), її переробки та реалізації з метою задоволення матеріальних, духовних та інших соціально-побутових потреб осіб, що є членами, працівниками суб'єктів аграрного виробництва.

Поняття «сільськогосподарський товаровиробник» є доволі широким та включає в себе як сільськогосподарські підприємства (юридична особа, основним видом діяльності якої є виробництво та переробка сільськогосподарської продукції, виручка від реалізації якої становить не менше 75 відсотків), так і фізичних осіб, що ведуть особисте селянське господарство.

Окрім зазначених сільськогосподарських товаровиробників, до суб'єктів аграрного виробництва слід віднести також суб'єктів, які не беруть безпосередньої участі у виробництві аграрної продукції. Йдеться про Аграрний фонд України, аграрні біржі, оптові ринки сільськогосподарської продукції, ярмарки, виставки, Гарантійний фонд виконання зобов'язань за складськими документами на зерно тощо. Багаточисельність форм господарювання дозволяє використовувати різні критерії для класифікації суб'єктів аграрного права.

Основні терміни та поняття: сільськогосподарський товаровиробник, сільськогосподарське підприємство, сільськогосподарське підприємство

кооперативного типу, сільськогосподарське підприємство корпоративного типу, об'єднання сільськогосподарських підприємств, фермерське господарство, особисте селянське господарство, агрохолдинг, Аграрний фонд України, аграрні біржі, оптові ринки сільськогосподарської продукції.

Питання для самоконтролю:

1. Характеристика учасників сільськогосподарського виробництва як суб'єктів аграрного права, їх види.
2. Поняття «сільськогосподарський товаровиробник» і «сільськогосподарське підприємство».
3. Сільськогосподарські підприємства як суб'єкти аграрних відносин: поняття, ознаки, види.
4. Особливості правового становища сільськогосподарських підприємств кооперативного та корпоративного типів та їх об'єднання.
5. Загальна характеристика правового статусу фізичних осіб як суб'єктів аграрного виробництва.
6. Фізичні особи як засновники, члени й учасники сільськогосподарських підприємств.
7. Особливості правового становища найманих працівників та спеціалістів сільськогосподарських підприємств.
8. Правове становище суб'єктів аграрної ринкової інфраструктури.

Творчі завдання:

1. Аналітичний кейс «Статус товаровиробника». Підприємство "Агро-Інвест" займається вирощуванням пшениці (60% доходу) та наданням послуг з оренди складів та сільгосптехніки (40% доходу). Чи вважається це підприємство сільськогосподарським товаровиробником згідно з нормами чинного законодавства?

2. Юридична консультація «Перехід від ОСГ до ФГ». Гр. І. веде особисте селянське господарство (ОСГ) на 2 гектарах власної землі. Він планує взяти в оренду ще 10 гектарів, купити трактор у лізинг та найняти двох помічників. *Чому йому варто зареєструвати фермерське господарство (ФГ) як ФОП? Які права він набуде як суб'єкт підприємництва, яких не мав як власник ОСГ?*

Література:

Бургер (Костур) О.Д. Організаційно-правові форми ведення товарного сільськогосподарського виробництва в Україні та державах СНД: порівняльно-правовий аналіз: монографія / наук. ред.: Н. О. Багай; Держ. ВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». Івано-Франківськ: Супрун В. П. [вид.], 2019. 187 с.

Гевко В. Трансформація кооперативів: сучасне правове регулювання та перспективи змін. *Декодифікація господарського законодавства України: соціально-економічні наслідки та завдання законодавчої діяльності: зб. тез круглого столу* (м. Харків, 10 груд. 2025 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. господар. права. Харків : Право, 2026. С. 39-46.

Гуцол Р. І. Правове становище агрохолдингів в Україні: дис. на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Київ, 2026.

Дмитренко Р. Сутнісний зміст державного регулювання розвитку агробізнесу. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2024. Вип. 3 (75). С. 23-28.

Дударенко В.В. Правовий статус аграрних холдингів в Україні та за кордоном: порівняльно-правовий аспект: дис. ... к.ю.н.: 12.00.06. Київ, 2019. 258 с.

Єрмоленко В.М. Майнові правовідносини приватних сільськогосподарських підприємств: теорія, законодавство, практика. К. : Магістр-XXI сторіччя, 2005. 304 с. Єрмоленко В.М. Теоретичні проблеми аграрних майнових правовідносин: монографія. К. : Магістр-XXI сторіччя, 2008. 188 с. Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні: теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків. Юрайт, 2023. 560 с.

Новак Т., Дудаш М. Стимулювання розвитку підприємництва у сільській місцевості: теоретико-правова характеристика. *Право. Людина. Навколишнє середовище*. 2023. № 14 (2). С. 65-80.

Уркевич В.Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин: Монографія Х. : Харків юридичний, 2007. 494 с.

Хорошевська О.І. Правові аспекти паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні: автореферат : дис. ... к.ю.н.: 12.00.06. Київ, 2019. 18 с.

Цюцик О.В. Організаційно-правові форми сільськогосподарських товаровиробників. Л.: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2010. 564 с.

Законодавство:

Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#n650>

Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-6. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25.06.2009 р. № 1561-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17#Text>

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n333>

Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

Про фермерське господарство: Закон України 19 червня 2003 р., № 973-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-15>

Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 03.12.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1529/99#Text>

Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text>

Про Фонд державного майна України: Закон України від 09.12.2011 р. № 4107-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17#Text>

Про затвердження порядку відчуження об'єктів державної власності: постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2007 р. № 803. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-2007-%D0%BF>

Деякі питання призначення керівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки та членів їх наглядових рад: Постанова КМУ від 21.03.2018 р. № 190. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2018-%D0%BF#Text>

Про порядок проведення конкурсного відбору керівників держаних суб'єктів господарювання: постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2008 р. № 777. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/777-2008-%D0%BF#Text>

ТЕМА 5. Правове становище сільськогосподарських підприємств та їх об'єднань

Методичні вказівки

В аграрному секторі економіки представлені як специфічні тільки для неї форми підприємницької діяльності (наприклад, селянські господарства і сільськогосподарські кооперативи), так і аналогічні або близькі до тих, які широко використовуються практично у всіх галузях (наприклад, господарські товариства). Багаточисельність форм господарювання дозволяє використовувати різні критерії для класифікації видів сільськогосподарських підприємств.

Підприємства займають значене місце серед с/г товаровиробників. При підготовці необхідно звернути увагу на поняття та ознаки підприємства, які розкривають його сутність, з'ясувати, які на сьогодні існують види, організаційно-правові форми і категорії підприємств, розкрити особливості створення та функціонування окремих видів підприємств в сільському господарстві, розкрити майнову основу їх господарювання.

Вивчення питання про колективне с/г підприємство слід почати з аналізу законодавчого забезпечення існування колективних сільськогосподарських підприємств в Україні, дати характеристику Закону України «Про колективне сільськогосподарське підприємство». Питання про ознаки колективного сільськогосподарського підприємства та його поняття потребує творчого підходу студентів та знань нормативно-правових актів основних галузей законодавства. Особливу увагу слід звернути на процес реформування колективних сільськогосподарських підприємств в умовах проведення аграрної реформи в Україні, з'ясувати основні форми використання майна та земель колективних сільськогосподарських підприємств в процесі їх реорганізації.

Важливе місце належить господарським товариствам якими згідно чинного законодавства є підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їхнього майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку. Традиційно класифікація господарських товариств здійснюється за способами формування, функціонування статутного капіталу і обсягами відповідальності учасників за зобов'язаннями товариства. Необхідно визначити правове становище господарських товариств в АПК та засвоїти організаційно-правові форми

акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю.

Студентам потрібно звернути увагу на правову природу такого явища, як господарські об'єднання в сільському господарстві, виділити їх основні ознаки та особливості.

Основні терміни та поняття: сільськогосподарське підприємство, колективне сільськогосподарське підприємство, сільськогосподарське підприємство кооперативного типу, сільськогосподарське підприємство корпоративного типу, сільськогосподарське товариство, об'єднання сільськогосподарських підприємств, аграрна холдингова компанія.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття та ознаки колективного сільськогосподарського підприємства.
2. Поняття, юридичні ознаки, особливості правосуб'єктності державних (комунальних) сільськогосподарських підприємств.
3. Правовий режим майна державних (комунальних) сільськогосподарських підприємств.
4. Поняття, правові ознаки та види сільськогосподарських товариств.
5. Порядок та особливості утворення сільськогосподарського акціонерного товариства і товариства з обмеженою відповідальністю.
6. Правовий режим майна та землі сільськогосподарських товариств.
7. Органи управління та контролю сільськогосподарського товариства та їх компетенція.
8. Майнові фонди сільськогосподарського товариства.
9. Правовий статус об'єднань підприємств в сільському господарстві.
10. Особливості різних видів об'єднань підприємств.
11. Правове становище аграрної холдингової компанії.
12. Порядок утворення та державної реєстрації аграрної холдингової компанії.
13. Правовий режим майна аграрної холдингової компанії.
14. Виробничо-господарська діяльність аграрної холдингової компанії та її правове забезпечення.

Творчі завдання:

1. Процедура перетворення земельного паю на реальну земельну ділянку. Напишіть коротку «дорожню карту» (5–7 кроків) щодо оформлення земельних паїв.
2. Дайте порівняльну характеристику сільськогосподарського ТОВ та сільськогосподарського кооперативу (СК) за такими критеріями: - мета створення; - принцип голосування; - розподіл доходу.
2. Агрохолдинги є найскладнішою формою господарських об'єднань. Визначте, чи є агрохолдинг єдиною юридичною особою, чи це «об'єднання без

статусу юрособи»? Як вони координують свою діяльність (через договори чи через володіння контрольним пакетом акцій)?

3. Ситуація: Державне сільськогосподарське підприємство «Зелене» продало сільськогосподарському виробничому кооперативу земельну ділянку розміром 1 га. та розташований на ній тепличний комплекс. Кошти, які надійшли в результаті купівлі-продажу були направлені до спецфонду державного сільськогосподарського підприємства. *Чи є правомірними такі дії? Який порядок відчуження майна державного підприємства?*

4. Есе-дискусія «Кооперація vs Корпорація». Яка форма, на вашу думку, краще відповідає вимогам Європейського Зеленого курсу та сталого розвитку.

Література:

Бургер (Костур) О.Д. Організаційно-правові форми ведення товарного сільськогосподарського виробництва в Україні та державах СНД: порівняльно-правовий аналіз: монографія / наук. ред.: Н. О. Багай; Держ. ВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». Івано-Франківськ: Супрун В. П. [вид.], 2019. 187 с.

Гевко В. Трансформація кооперативів: сучасне правове регулювання та перспективи змін. *Декодифікація господарського законодавства України: соціально-економічні наслідки та завдання законодавчої діяльності: зб. тез круглого столу* (м. Харків, 10 груд. 2025 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. господар. права. Харків : Право, 2026. С. 39-46.

Гуцол Р. І. Правове становище агрохолдингів в Україні: дис. на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Київ, 2026.

Дмитренко Р. Сутнісний зміст державного регулювання розвитку агробізнесу. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2024. Вип. 3 (75). С. 23-28.

Дударенко В.В. Правовий статус аграрних холдингів в Україні та за кордоном: порівняльно-правовий аспект: дис. ... к.ю.н.: 12.00.06. Кив, 2019. 258 с.

Єрмоленко В.М. Майнові правовідносини приватних сільськогосподарських підприємств: теорія, законодавство, практика. К. : Магістр-XXI сторіччя, 2005. 304 с.Єрмоленко В.М. Теоретичні проблеми аграрних майнових правовідносин: монографія. К. : Магістр-XXI сторіччя, 2008. 188 с. Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні: теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків. Юрайт, 2023. 560 с.

Новак Т., Дудаш М. Стимулювання розвитку підприємництва у сільській місцевості: теоретико-правова характеристика. *Право. Людина. Навколишнє середовище*. 2023. № 14 (2). С. 65-80.

Уркевич В.Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин: Монографія Х. : Харків юридичний, 2007. 494 с.

Хорошевська О.І. Правові аспекти паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні: автореферат : дис. ... к.ю.н.: 12.00.06. Кив, 2019. 18 с.

Цюцик О.В. Організаційно-правові форми сільськогосподарських товаровиробників. Л.: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2010. 564 с.

Законодавство:

Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#n650>

Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-6. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25.06.2009 р. № 1561-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17#Text>

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n333>

Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

Про фермерське господарство: Закон України 19 червня 2003 р., № 973-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-15>

Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 03.12.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1529/99#Text>

Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text>

Про Фонд державного майна України: Закон України від 09.12.2011 р. № 4107-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17#Text>

Про затвердження порядку відчуження об'єктів державної власності: постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2007 р. № 803. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-2007-%D0%BF>

Деякі питання призначення керівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки та членів їх наглядових рад: Постанова КМУ від 21.03.2018 р. № 190. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2018-%D0%BF#Text>

Про порядок проведення конкурсного відбору керівників держаних суб'єктів господарювання: постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2008 р. № 777. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/777-2008-%D0%BF#Text>

ТЕМА 6. Правовий статус сільськогосподарських кооперативів

Методичні вказівки

Структуризація сільськогосподарського виробництва висуває необхідність прискорення кооперування приватних товаровиробників в сфері виробництва, переробки і збуту продукції, агросервісу, взаємного кредитування. При цьому кооперація розвивається за такими основними напрямками: а) сільськогосподарська кооперація, заснована на особистій трудовій участі, об'єднанні майнових та земельних паїв; б) кооперування селянських господарств для спільного обробітку землі і ведення тваринництва; в) кооперація для переробки сільськогосподарської продукції, постачання, збуту та інші форми. Аналіз окремих видів сільськогосподарських кооперативів повинен здійснюватись шляхом їх порівняльної характеристики: виявлення спільних ознак та відмінностей у правовому статусі, видах і формах діяльності тощо.

Особливий акцент необхідно зробити на правовому становищі кооперативних сільськогосподарських підприємств, інституті членства в сільськогосподарському кооперативі, порядку прийому і виходу з членів кооперативу, обмеження на застосування найманої праці в кооперативах.

При підготовці до семінарського заняття студенти повинні зосередити увагу на правовому регулюванні управлінських відносин у сільськогосподарських кооперативах, спробувати сформулювати пропозиції щодо удосконалення їх законодавчого регулювання.

Основні терміни і поняття: кооператив, сільськогосподарський кооператив, сільськогосподарська кооперація, принципи кооперативної діяльності, член сільськогосподарського кооперативу, асоційований член сільськогосподарського кооперативу, кооперативне об'єднання.

Питання для самоконтролю:

1. Нормативно-правове регулювання діяльності сільськогосподарських кооперативів. Співвідношення Закону України «Про кооперацію» та Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».
2. Поняття та основні ознаки сільськогосподарських кооперативів та їх види.
3. Кооперативні об'єднання.
4. Порядок створення сільськогосподарських кооперативів.
5. Право членства у сільськогосподарських підприємствах кооперативного типу.
6. Права та обов'язки членів сільськогосподарських кооперативів.
7. Правовий режим пайового та неподільного фондів підприємства.
8. Правовий режим земельної ділянки кооперативу.
9. Система органів самоврядування в кооперативних сільськогосподарських підприємствах.
10. Особливості господарської діяльності сільськогосподарських кооперативів.
11. Державна підтримка сільськогосподарських кооперативів.
12. Порядок припинення діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Творчі завдання:

1. Ситуація: Кооператив об'єднує 20 пасічників. Вони хочуть вийти на ринок ЄС під єдиним брендом «Honey UA». *Розробіть схему розподілу прибутку (виплат на паї) після успішного експорту меду.*

2. Ситуація: Правління сільськогосподарського кооперативу «Славутич» внесло такі зміни до статуту:

- основним напрямом діяльності кооперативу є рослинництво;

- кооператив повинен надавати послуги з обробітку землі не тільки членам кооперативу, а й сусіднім сільськогоспо-дарським підприємствам;

- члени кооперативу, які передали як пайовий внесок земельну ділянку, у разі виходу з кооперативу можуть отримати грошову компенсацію її вартості, при цьому сама земельна ділянка залишається у пайовому фонді кооперативу.

Дайте правову оцінку щодо законності внесених змін до статуту. Який порядок оскарження рішень правління кооперативу?

3. Визначте підстави та порядок набуття членства сільськогосподарського кооперативу та припинення членства в сільськогосподарському кооперативі.

Література:

Гафурова О. В. Сільськогосподарські виробничі кооперативи: права та обов'язки членів. Київ: МАУП, 2006. 200 с.

Григор'єва Х. Законодавство про сільськогосподарську кооперацію: наслідки «корпоративної ін'єкції». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №10. С. 73–77. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/13.pdf>

Долинська М. Порівняльний аналіз правового статусу фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2021. №2 (30). С. 143–151.

Зеліско А.В. Фермерські господарства та сільськогосподарські кооперативи. *Фермерські господарства як учасники цивільних та земельних правовідносин: за матеріалами судової практики: монографія / За ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої*. Харків: ЕКУС, 2022. С. 69-83.

Кооперативні читання: 2019 рік: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Житомир, 7 червня 2019 р.). Житомир : ЖНАЕУ, 2019. 176 с.

Кучерява К.Я. Державне регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України. Харків, 2017. 227 с.

Лисяк О. І. Правовий аналіз проблемних питань реалізації правового статусу асоційованими членами сільськогосподарського кооперативу. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Право»*. Харків, 2022. Вип. 36. С. 58 – 68.

Пащенко О. Земельні відносини у сільськогосподарських кооперативах: трансформація правового регулювання. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 4. С. 57-60.

Покальчук М. Ю., Чорна В. В. Правові проблеми розвитку сільськогосподарської кооперації в умовах європейської інтеграції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №10. С. 340–342. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2021/88.pdf

Попко Ю. Я. Правовий статус сільськогосподарських кооперативів та сільськогосподарських кооперативних об'єднань за законодавством України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. №92. С. 80–87. URL: <http://apdp.onua.edu.ua/index.php/apdp/article/view/3265/3221>

Федик А. Державне регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 2 (30).

Законодавство:

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. №819-ІХ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n333>

Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-ІV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text>

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Про затвердження модельних статутів сільськогосподарського кооперативу: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 175. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2021-%D0%BF#Text>

Про затвердження Примірних правил внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського кооперативу: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 06.04.2021 р. № 703. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0703915-21#Text>

ТЕМА 7. Правове становище фермерського господарства

Методичні вказівки

У процесі підготовки даної теми потрібно з'ясувати поняття та ознаки фермерського господарства, сформулювати власне визначення фермерського господарства з максимальним врахуванням його суттєвих ознак.

Слід знати основні вимоги до кандидатів на створення фермерських господарств, порядок звернення з заявами та надання земельних ділянок для ведення фермерського господарства, норми безоплатної передачі землі у власність, а також коло осіб, які можуть входити до складу фермерського господарства, обмеження для членства в ньому, основні права та обов'язки членів фермерського господарства.

Особливу увагу слід звернути на проблемні питання, пов'язані з земельними і майновими відносинами в фермерських господарствах, особливостями правового статусу голови господарства тощо.

Важливо також з'ясувати існуючі колізії в земельному, цивільному та фермерському законодавстві щодо правового регулювання аграрних відносин у фермерських господарствах.

Основні терміни та поняття: фермерське господарство, сімейне фермерське господарство, голова фермерського господарства, члени фермерського господарства, майно фермерського господарства, землі фермерського господарства.

Питання для самоконтролю:

1. Становлення інституту фермерства в Україні.
2. Загальна характеристика законодавства України про фермерське господарство.
2. Поняття фермерського господарства та сімейного фермерського господарства.
3. Умови та порядок створення та державної реєстрації фермерських господарств.

4. Умови та порядок надання (передачі) земельних ділянок для ведення фермерського господарства.
5. Умови членства в господарстві. Права та обов'язки членів.
6. Земельні відносини у фермерських господарствах.
7. Правовий режим майна у фермерських господарствах.
8. Господарська діяльність фермерських господарств.
9. Правове регулювання державної підтримки фермерського господарства та сімейного фермерського господарства.
10. Податкові відносини та пільги відповідно до законодавства України.
11. Припинення діяльності фермерських господарств.

Творчі завдання:

1. Складіть порівняльну характеристику ФГ - юридичної особа сімейне ФГ як фізична особа-підприємець (ФОП). Критерії порівняння: - мінімальна кількість членів; - наявність установчих документів; - право власності на майно; - використання найманої праці.

2. Ситуація: Член ФГ «Надія» вирішив вийти зі складу господарства і вимагає повернути йому комбайн, який він вніс до складеного капіталу при заснуванні 5 років тому. Інші члени ФГ проти, оскільки комбайн зараз — основна техніка в полі. *Чи стає майно, передане до складеного капіталу, власністю ФГ? Чи має право член ФГ при виході отримати саме свій вклад («в натурі») чи лише його грошовий еквівалент?*

3. Ситуація: Фермер хоче отримати кредит на купівлю нової сівалки. Банк вимагає в заставу земельну ділянку, яка належить фермеру як фізичній особі, але використовується його господарством (ФГ). *Обґрунтуйте правову можливість застави землі. Чи може земля, що належить громадянину, бути заставою за боргами юридичної особи (ФГ)? Які ризики виникають для інших членів сім'ї — членів ФГ?*

Література:

Багай Н.О. Сучасне законодавче регулювання діяльності фермерських господарств: окремі проблеми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2016. № 40. Том 1. С.114-117.

Беженар, І. М., Грищенко, О. Ю. Фермерські господарства в Україні: стан та перспективи розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 2023. № 9.

Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні: Теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків. Юрайт, 2023. 560 с.

Корнієнко Г. С. Окремі питання правового забезпечення фермерського землекористування в умовах ринку земель. *Проблеми законності*. 2020. Вип.148. С.162-168.2. URL:<http://plaw.nlu.edu.ua/issue/view/11811>

Лушпаєв С. Правове становище сімейного фермерського господарства: окремі питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 107 – 110.

Нешик О.С. Господарсько-правовий статус фермерського господарства. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дис. на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» у галузі знань 08 «Право». Донецький національний університет імені Василя Стуса

Міністерства освіти і науки України, Вінниця, 2026.

Саркісова, Т. Б. "Поняття" фермер" за законодавством ЄС та його імплементація у законодавство України." *Аналітично-порівняльне правознавство* 1 (2024): 344-348.

Судук О.Ю. Особливості функціонування українських фермерських господарств у воєнний час. *Вісник НУВГП. Економічні науки*. 2022. Випуск 3 (99). Рівне: НУВГП. С.188 – 195.

Уркевич В.Ю. Правові аспекти створення та функціонування сімейних фермерських господарств. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія «Право». К., 2016. Вип. 243. С. 67–75.

Фермерські господарства як учасники цивільних та земельних правовідносин: за матеріалами судової практики: монографія / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: Екус, 2022.

Законодавство:

Про фермерське господарство: Закон України 19.06.2003 р. № 973-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>

Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24.06.2004 р. №1877-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про затвердження мінімальних розмірів земельних ділянок, які утворюються в результаті поділу земельної ділянки фермерського господарства, що успадковується: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 р. № 1908. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-2003-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. № 1102. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2004-%D0%BF#n13_55

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 р. № 106. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.2022 р. № 918. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2022-%D0%BF#Text>

Про затвердження переліку документів, що підтверджують досвід роботи у сільському господарстві: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 р. № 584. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-2015-%D0%BF#Text>

Про затвердження Статуту Українського державного фонду підтримки фермерських господарств: наказ Міністерства аграрної політики України від 02.04.2004 р. № 119. <http://nua-info.biz>.

Про затвердження типової форми договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 05.04.2019 р. № 177. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-19#n14>

Щодо порядку державної реєстрації сімейних фермерських господарств: лист Міністерства юстиції України від 25.11.2019 р. № 10575/8.4.3/32-19 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1057323-19#Text>

Рішення Конституційного Суду України № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X "Перехідні положення" Земельного

кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками): Справа № 1-17/2005 22.09.2005 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text>

Постанова Великої Палати Верховного Суду (справа № 179/1043/16-ц) від 23.06.2020 р. <https://zakononline.ua/court-decisions/show/90458957>

ТЕМА 8. Правове регулювання ведення особистих селянських господарств

Методичні вказівки

При вивченні теми студенти повинні виявити істотні особливості особистого селянського господарства, з'ясувати специфіку його правового статусу в системі суб'єктів аграрних відносин.

На основі поняття та ознак особистого селянського господарства громадян необхідно розмежувати його із фермерським господарством.

Розгляд питань необхідно розпочати зі з'ясування сутності поняття «особисте селянське господарство». Так, особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму. Члени особистого селянського господарства здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись вимог законів України та підзаконних нормативно-правових актів. Діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не відноситься до підприємницької діяльності. Далі слід проаналізувати такі ознаки особистого селянського господарства, як:

- споживчий характер діяльності (лише залишки вирощеної чи виробленої сільськогосподарської продукції - реалізуються);
- базується на особистій праці та приватній власності;
- має підсобний характер (є додатковим джерелом доходів сім'ї).

Аналіз земельних і майнових відносин в особистих селянських фермерських господарствах повинен ґрунтуватися на знаннях студентів нормативно-правових актів не лише аграрного, але й земельного, цивільного законодавства.

Основні терміни та поняття: особисте селянське господарство, майно, яке використовується для ведення особистого селянського господарства, сільський зелений туризм, присадибна земельна ділянка, облік особистих селянських господарств, державна підтримка особистого селянського господарства, зайнятість членів особистого селянського господарства.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття, ознаки та особливості особистих селянських господарств.
2. Облік особистих селянських господарств.
3. Нормативно-правові акти, що визначають правове становище особистого селянського господарства.
4. Право на використання земельних ділянок як основи для ведення особистого селянського господарства.
5. Правовий режим майна, що використовується для ведення особистого селянського господарства (суб'єкти та об'єкти права власності).
6. Облік, державна підтримка, страхування та пенсійне забезпечення особистих селянських господарств.
7. Правові форми реалізації продукції особистого селянського господарства.
8. Надання послуг у сфері сільського (зеленого) туризму.
9. Припинення ведення особистого селянського господарства.

Чи збережеться форма ОСГ після вступу України до Європейського Союзу, де більшість дрібних виробників мають бути зареєстровані як фермери для контролю якості та безпечності продуктів (Farm to Fork strategy)?

Творчі завдання:

1. Есе-дискусія: Чи збережеться форма ОСГ після вступу України до Європейського Союзу, де більшість дрібних виробників мають бути зареєстровані як фермери для контролю якості та безпечності продуктів (Farm to Fork strategy)?
2. Складіть покроковий чек-лист для отримання дотації на корову: які документи треба відсканувати та які електронні реєстри перевірити (Державний земельний кадастр, Реєстр тварин тощо), щоб успішно подати заявку через Державний аграрний реєстр.
3. Соціальні пільги для членів особистого селянського господарства.

Література:

Гафурова О. В. Проблеми правового регулювання діяльності особистих селянських господарств. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 280 – 284.

Григор'єва, Х. А. Особисті селянські господарства в контексті продовольчої безпеки: аналіз законодавчих тенденцій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2023. № 66. С. 99-105. <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc66/23.pdf>

Заєць О. І. Вдосконалення правового статусу особистого селянського господарства в Україні в умовах воєнного стану та євроінтеграції. *Аналітичне-порівняльне правознавство / редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), В. В. Заборовський, Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ»*. Ужгород, 2024. № 6. С. 440-444. <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/317162/307689>

Лебідь В. І. Правове становище особистих селянських господарств в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.12.00.06. К., 2002.

Носік В.В., Коваленко Т.О., Лебідь В.І., Марченко С.І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про особисте селянське господарство» / За ред. канд. юрид. наук, доц. Носіка В.В. К.: Кондор, 2004. 252 с.

Організаційно-правові питання аграрної реформи в Україні: Монографія / Семчик В.І., Кулинич П.Ф., Погрібний О.О., Пашенко О.М., Проценко Т.П. та ін.; За ред. В.І.Семчика. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 280 с.

Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посіб. / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 241 с.

Савельєва О. М., Маклакова І. О. Правові заходи державної підтримки особистих селянських господарств у сучасних реаліях. *Аналітичне-порівняльне правознавство* / редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ». Ужгород, 2022. №3. С. 132-136. <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/264932/260912>

Хвасенко А. А. Правове забезпечення розвитку особистих селянських господарств: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06. Х., 2002.

Шуляк С. О. Щодо земельної ділянки як визначальної ознаки особистого селянського господарства. *Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації: матеріали конференції*. 2022. С. 81-82.

Законодавство:

Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. №771/97-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр#Text>

Про сільськогосподарський перепис: Закон України від 23 вересня 2008 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-17#Text>

Про затвердження гігієнічних вимог до дрібнотоварного виробництва та обігу молока: наказ Міністерства аграрної політики України від 07.04.2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-22#Text>

Про затвердження вимог до безпечності та якості молока і молочних продуктів: наказ Міністерства аграрної політики України від 12.03.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0593-19#n23>

Про затвердження Ветеринарно-санітарних вимог утримання птиці в особистих селянських господарствах: наказ Міністерства аграрної політики України, Державного департаменту ветеринарної медицини від 19.12.2006 р. № 100. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0042-07#Text>

Інструкція по обліку молодняка тварин, птиці та тварин на відгодівлі: дод. до наказу Міністерства сільського господарства і продовольства України від 15.01.1997 р. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0007244-97#Text>

Про затвердження Інструкції з ведення господарського обліку в сільських, селищних та міських радах: наказ Державної служби статистики України від 11.04.2016 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0689-16#Text>

Про затвердження Порядку видачі довідки про наявність у фізичної особи земельних ділянок та її форми: наказ Міністерства доходів і зборів України від 17.01.2014 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0201-14#Text>

Про затвердження Порядку обліку особистих селянських господарств сільськими, селищними та міськими радами: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 14.04.2017 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0574-17#Text>

Про затвердження Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання): Постанова Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/297-2006-%D0%BF#Text>

Про затвердження Форми трудового договору між робітником і фізичною особою та Порядку реєстрації трудового договору між робітником та фізичною особою: наказ Міністерством праці і соціальної політики України від 08.06.2001 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0554-01#Text>

О с о б л и в а ч а с т и н а

Тема 9. Правове регулювання використання природних ресурсів в сільському господарстві. Охорона довкілля в сільському господарстві

Методичні вказівки

Перш за все слід зауважити, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про пріоритетність соціального розвитку села та АПК в народному господарстві» така пріоритетність забезпечується створенням необхідної природно-ресурсної бази. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає види використання природних ресурсів, зокрема: загальне використання природних ресурсів, згідно з ч. 2 ст. 38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», полягає в безперешкодному використанні природних ресурсів громадянами для задоволення своїх життєвих потреб (естетичних, оздоровчих, рекреаційних, матеріальних та ін.) і має певні правові ознаки. Воно здійснюється: а) безоплатно; б) без отримання будь-яких дозволів; в) без закріплення окремих природних об'єктів за певними суб'єктами (без права володіння); спеціальне використання природних ресурсів, згідно з ч. 3 ст. 38 цього Закону — це такий вид використання природних ресурсів, який характеризується тим, що: а) природні об'єкти цілком або частково закріплюються за певними суб'єктами на різних правових підставах (здійснюється право володіння ними); б) на його здійснення необхідно отримати спеціальний дозвіл; в) воно є платним.

Використання природних ресурсів в сільському господарстві необхідно досліджувати як спеціальне використання природних ресурсів. Студентам варто розглянути та засвоїти питання правового регулювання використання природних ресурсів у сільському господарстві та зупинитись на видах використання природних ресурсів у сільському господарстві (вод, надр і т. д.). Суб'єкт господарювання, здійснюючи господарську діяльність, має право: експлуатувати корисні властивості наданих йому природних ресурсів; використовувати для господарських потреб в установленому законодавством порядку корисні копалини місцевого значення, водні об'єкти, лісові ресурси, що розміщені на наданій йому земельній ділянці; одержувати доходи від результатів господарської діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів; одержувати пільгові коротко- та

довгострокові кредити для реалізації заходів щодо ефективного використання, відтворення та охорони природних ресурсів, а також користуватися податковими пільгами під час здійснення зазначених заходів тощо.

Суб'єкт господарювання, здійснюючи господарську діяльність, зобов'язаний: використовувати природні ресурси відповідно до цільового призначення, визначеного за їх надання (придбання) для використання у господарській діяльності; ефективно і економно використовувати природні ресурси на основі застосування новітніх технологій у виробничій діяльності; здійснювати заходи щодо своєчасного відтворення і запобігання псуванню, забрудненню, засміченню та виснаженню природних ресурсів, не допускати зниження їх якості у процесі господарювання; своєчасно вносити відповідну плату за використання природних ресурсів тощо.

Особливу увагу потрібно надати питанням, що стосуються земель с/г призначення: з'ясувати поняття земель сільськогосподарського призначення через розкриття специфічних ознак цієї категорії земель; визначити місце земель сільськогосподарського призначення в системі інших категорій земель; особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення. Необхідно також з'ясувати законодавче регулювання права власності на землю і права землекористування аграрних суб'єктів.

Об'єктивно сільське господарство є найбільш природомісткою цариною суспільного виробництва, адже його ведення неможливе без використання ґрунтів та інших природних ресурсів. Екстенсивний спосіб ведення сільського господарства зумовив збільшення сільськогосподарського навантаження на довкілля, яке перевищує допустимі межі. Із веденням сільського господарства пов'язана ціла низка екологічних проблем: виснаження ґрунтів та інших природних ресурсів, їх забруднення, ущільнення засобами сільськогосподарської техніки; проблема використання сільськогосподарських відходів, застосування новітніх біотехнологій у сільському господарстві: йдеться, зокрема, про технології генетичної модифікації і клонування, генної інженерії та ін.

За своєю правовою природою правовий інститут охорони довкілля в сільському господарстві є складним інститутом одночасно аграрного й екологічного права як комплексних галузей права. Це, так би мовити, точка їх перетину. Окремо слід говорити про таке явище, як екологізація аграрного права. Процес екологізації, тобто наповнення екологічним змістом правових приписів охопив практично всі галузі вітчизняного права. Говорячи про інститут охорони довкілля в сільському господарстві як про складний правовий інститут, варто звернути увагу на його будову. Аналіз законодавства показує, що правова охорона довкілля здійснюється у двох напрямках: через встановлення правових приписів щодо охорони окремих видів природних ресурсів, які використовуються в сільському господарстві та через правове регулювання самої сільськогосподарської діяльності. Таким чином екологізація в праві позначається на екологізації самої сільськогосподарської діяльності.

Перший напрям правового регулювання виявляється в таких правових інститутах: охорони земель сільськогосподарського призначення, охорони водних об'єктів, що використовуються в сільському господарстві, охорони сільськогосподарських лісів, охорони надр під час здійснення сільськогосподарської діяльності, охорони диких тварин і рослин тощо. Другий напрям правового регулювання знаходить свій вияв у таких правових інститутах, як застосування пестицидів і агрохімікатів у сільському господарстві, меліорації земель, поводження з відходами сільського господарства, застосування біотехнологій в сільському господарстві тощо.

Основні терміни та поняття: природні ресурси, загальне природокористування, спеціальне природокористування, раціональне використання природних ресурсів, екологічні вимоги використання природних ресурсів, водокористування, надрокористування в сільськогосподарському виробництві, використання тваринного світу у сільському господарстві, використання рослинного світу в сільськогосподарському виробництві, лісокористування в сільському господарстві землевикористання, землі сільськогосподарського призначення, охорона земель, право власності на землі, оренда земель сільськогосподарського призначення, емфітевзис, плата за землю, земельний податок, орендна плата;

Питання для обговорення:

1. Поняття використання природних ресурсів та його відмінність від права власності та права природокористування.
2. Додержання екологічних вимог при використанні природних ресурсів у сільському господарстві.
3. Правові основи використання природних ресурсів у сільському господарстві. Правове регулювання водокористування в сільському господарстві. Правове регулювання використання надр у сільському господарстві. Правове регулювання використання тваринного світу в сільському господарстві. Правове регулювання використання рослинного світу в сільському господарстві. Правове регулювання лісокористування в сільському господарстві.
4. Поняття і склад земель сільськогосподарського призначення. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.
5. Суб'єкти аграрного землевикористання та види користування землею у сільському господарстві.
6. Юридична відповідальність сільськогосподарських товаровиробників за шкоду, заподіяну природним об'єктам.
7. Правове регулювання охорони довкілля у сільському господарстві. Правова охорона земель у сільському господарстві.

8. Правовий інститут меліорації земель у сільському господарстві. Правове регулювання хімізації сільського господарства. Державна реєстрація пестицидів та агрохімікатів. Правове регулювання застосування біотехнологій.
9. Відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам.
10. Правове регулювання поведінки з відходами сільського господарства.

Творчі завдання:

1. Систематизуйте джерела права, якими врегульовано використання природних ресурсів у сільському господарстві.
2. Складіть порівняльну таблицю: «Загальне та спеціальне природокористування».
3. Проведіть порівняльну характеристику права постійного користування землею та права оренди землі.
4. Види юридичної відповідальності сільськогосподарських товаровиробників за шкоду, заподіяну природним об'єктам та ресурсам.

Література:

- Бубир А. Н., Перетятко С. С. Проблеми та перспективи правового регулювання землеробства в Україні в умовах кліматичних змін. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2 (6). С. 109–113.
- Вівчаренко О.А. Гарантії права власності на землю в Україні. Івано-Франківськ, 2006.
- Газуда М. В., Ерфан В. Й., Газуда С. М. Удосконалення державного регулювання процесів використання відновлюваних природних ресурсів у сільському господарстві. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. Випуск 2(4). Частина 2, 2015. С. 18 - 23.
- Гуревський В.К. Право приватної власності громадян України на землі сільськогосподарського призначення: моногр. Одеса: Астропринт, 2000. 136 с.
- Єрмоленко В.М., Курило В.І., Кичилук Т.С. Правове забезпечення охорони та раціонального використання земельних ресурсів: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / В.І.Курило (ред.). К. : Магістр-XXI сторіччя, 2007. 248с.
- Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України. Науково-навчальний посібник / [Титова Н.І., Федорович В.І., Ващишин М.Я. та ін.]; за ред. Н.І.Титової. Львів: ПАІС, 2005. 368 с.
- Каракаш І. І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси в Україні. Одеса: Юрид. Література, 2017 р. 368 с.
- Кулинич П.Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні. Монографія. К.: Логос, 2011. 688 с.
- Лісова Т., Лейба Л. Актуальні питання правничого забезпечення використання та охорони земель у аграрному секторі в умовах кліматичних змін. *Право України*. 2025. № 8. С. 101-112.
- Масін В. М. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки у процесі використання земель суб'єктами аграрного підприємництва. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 10. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15202659>
- Мулик Т. О. Оцінка впливу сільського господарства на довкілля: регіональний аспект. *Modern Economics*. 2020. № 19(2020). С. 135-142.
- Петрова Н. О., Капінос Н. О. Правове забезпечення управління відходами в контексті їх впливу на землі сільськогосподарського призначення: євроінтеграційні перспективи. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2 (6). С. 160–166.

Сказко І. Правове регулювання використання земель сільськогосподарського призначення для ведення городництва. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1(13). С. 177–185.

Законодавство:

Конституція України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

Кодекс України про надра від 7 липня 1994 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>

Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14>

Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>

Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>

Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

Про оренду землі: Закон України від 06.10 1998 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>

Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15>

Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Закон України від 5 березня 1998 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-%D0%B2%D1%80#Text>

Про меліорацію земель: Закон України від 14 січня 2000 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02 березня 1995 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80>

Про управління відходами: Закон України від 20 червня 2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#n802>

Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам» № 284 від 19.04.1993 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284-93-%D0%BF#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення втрат лісгосподарського виробництва» № 588 від 09.06.2023 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2023-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку проведення аукціону (електронних торгів) з продажу спеціального дозволу на користування надрами: постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2020-%D0%BF#Text>

Про затвердження Методики визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 15.09.2022 р. № 366 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1337-22#Text>

Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу: постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2008 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку спеціального використання лісових ресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку відшкодування збитків, завданих водокористувачам припиненням права або зміною умов спеціального водокористування: постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.1996 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-96-%D0%BF#Text>

Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону і раціональне використання водних ресурсів: наказ Мінприроди України від 20.07.2009 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09#Text>

ТЕМА 10. Правове регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств

Методичні вказівки

Різновидом господарської діяльності є виробничо-господарська діяльність аграрних товаровиробників – врегульовані нормами аграрного права суспільні відносини, спрямовані на самостійне і систематичне виробництво сільськогосподарської продукції рослинного і тваринного походження, її перероблення, збереження і реалізацію, а також виробництво інших матеріальних цінностей у підсобних виробництвах і промислах з метою одержання прибутку. Особливість аграрної господарської діяльності полягає в тому, що сільськогосподарське виробництво ґрунтується на використанні землі як основного засобу виробництва. Наслідком цього є наявність спеціальних форм організації і ведення виробництва в аграрному секторі економіки (наприклад, фермерських господарств), а також особливого правового регулювання господарської діяльності. Виробничо-господарська діяльність сільськогосподарських підприємств має чітко виражений зональний характер і розвинуту галузеву спеціалізацією.

При вивченні теми студенти повинні з'ясувати зміст виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, принципи її здійснення. Характеристика основних напрямів діяльності аграрних суб'єктів повинна базуватись на аналізі нормативно-правових актів, що регулюють основні галузі сільськогосподарського виробництва.

Слід дослідити фінансову діяльність с/г підприємств як внутрішньогосподарські та зовнішньогосподарські відносини з приводу фінансового забезпечення і реалізації статутних цілей та завдань підприємства. Аналізуючи фінансову діяльність, варто зосередити увагу на нормативному регулюванні даного питання, джерелах фінансування діяльності підприємств, особливості оподаткування тощо.

Що стосується питання трудових відносин, то студенти насамперед повинні пригадати загальне нормативне регулювання трудових відносин та особливості

праці в сільському господарстві, що дасть змогу виявити особливості в регулюванні трудових відносин в сільському господарстві.

При викладі відповідей на питання слід акцентувати увагу саме на особливостях вказаних інститутів аграрного права. При цьому бажано посилатись на локальні нормативно-правові акти сільськогосподарських підприємств та акти рекомендаційного характеру.

Основні терміни та поняття: господарська діяльність, спеціалізація сільськогосподарських підприємств, виробничо-господарська діяльність, планування виробничо-господарської діяльності, якість сільськогосподарської продукції, безпечність сільськогосподарської продукції, генетично-модифіковані організми, стандартизація, фінансова діяльність сільськогосподарських товаровиробників, страхування у сільському господарстві, інвестиції у сільське господарство.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття і зміст виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.
2. Загальна характеристика законодавства про окремі види сільськогосподарської діяльності.
3. Правове регулювання здійснення тваринництва.
4. Правове регулювання здійснення рослинництва.
5. Визначте правове регулювання бджільництва.
6. Визначте правове регулювання виробництва рибної продукції.
7. Охарактеризуйте правове регулювання вирощування наркотичних рослин.
8. Фінансова діяльність як складова господарської діяльності аграрних підприємств. Форми розрахунків сільськогосподарських підприємств.
9. Пільги при оподаткуванні с/г підприємств.
10. Законодавче регулювання зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств.
11. Охарактеризуйте специфіку регулювання трудових правовідносин в АПК.
12. Порядок виникнення трудових відносин в аграрних суб'єктах господарювання.
13. Особливості правового регулювання оплати праці в сільському господарстві. Облік робочого часу в сільськогосподарських підприємствах. Підсумований облік робочого часу. Право на відпочинок працівників сільського господарства.
14. Правове забезпечення додержання дисципліни праці на підприємствах АПК.
15. Організація охорони праці в сільськогосподарських підприємствах.

Творчі завдання:

1. Ситуація: Держава запровадила рекомендації щодо структури посівних площ для забезпечення продовольчої безпеки (наприклад, збільшити посіви

гречки). Директор ТОВ «Агро-Шлях» хоче сіяти тільки соняшник, бо це вигідніше. *Проаналізуйте межі втручання держави у виробничу діяльність приватного підприємства. Чи має право держава диктувати, що сіяти? Які санкції (або втрату яких дотацій) може понести підприємство за ігнорування сівозмін та виснаження ґрунтів?*

2. Ситуація: Збори акціонерів сільськогосподарського ЗАТ «Мрія» затвердили перспективний план розвитку товариства, в якому передбачено будівництво маслозаводу, заводу по консервуванню м'яса і овочів, а також майстерні по виготовленню меблів. Крім того, збори обов'язали правління товариства організувати виробництво для виготовлення та продажу на ринку плетених корзин та віників. *Чи є законним таке рішення? Чи не призведе виконання цього плану до зміни суті акціонерного товариства? Які основні та допоміжні галузі виробництва має право розвивати це акціонерне товариство як суб'єкт агропромислової діяльності?*

3. Ситуація: Загальні збори членів колективного сільськогосподарського підприємства в річному виробничо-господарському плані передбачили проведення відтворення стада свиней та птиці шляхом імпортування племінної худоби та яєць високоякісних порід птиці. *Підготуйте з посиланням на норми чинного законодавства юридичний висновок з цього питання. Які нормативно-правові акти регулюють подібні відносини?*

Література:

Багай Н.О. Особливості законодавства про виробничо-господарську діяльність в аграрному секторі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2017. № 46. Том 1. С.101-104.

Бакай Ю.Ю. Правова регламентація відносин по вирощуванню та реалізації насіння соняшнику в Україні: монографія. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2016. 152 с.

Бугера С.І. Аграрно-правове забезпечення якості сільськогосподарської продукції в Україні : автореф. дис. д-ра юрид. наук : 12.00.06 / С. І. Бугера; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2013. 32 с.

Добругік Т.П., Радова О.В. Особливості оподаткування діяльності сільськогосподарських товаровиробників: сучасний стан та перспективи / Облік і оподаткування: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / ред. Р. В. Кузіна. Харків: «Діса плюс», 2019. С. 102-123.

Калініченко В. Спеціалізація аграрного виробництва: генезис, дефініції, принципи та форми розвитку. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. <https://mdes.khmnmu.edu.ua/index.php/mdes/article/view/196>.

Лямцева Т.В. Правове забезпечення виробничо-господарської діяльності державних спеціалізованих сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2001.

Науково-практичний коментар Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» / За ред. А.М. Статівки. Харків: Юрайт, 2013. 432 с.

Полюхович Л.І. Правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації в країні у контексті вимог СОТ: монографія. Київ: Вид. О.М. Ешке, 2014. 208 с.

Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посіб. / за ред.

А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 241 с.

Самсонова Я.О. Правові засади виробництва й реалізації виноградної продукції в Україні: монографія. Харків: С.А.М., 2012. 176 с.

Святченко Л.О. Правове регулювання цукробуряківництва в Україні. Монографія. Київ-Ніжин: видавець ПП Лисенко М.М., 2011. 144с.

Сідоренко Р.В. Оподаткування діяльності сільськогосподарських підприємств: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: http://bses.in.ua/journals/2016/12-2_2016/34.pdf.

Станіславський В. П. Правове регулювання насінницької діяльності в Україні: монографія. Харків: Право, 2006. 160 с.

Статівка А. М. Співвідношення поняття господарська діяльність та виробничо-господарська діяльність сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. Ч. 2. С. 35 – 42.

Суперсон Ю.В. Правове регулювання бджільництва в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.06 / Ю. В. Суперсон; КМ України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К., 2013. 19 с.

Законодавство:

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 р. №1103-V. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16#Text>

Про затвердження Методичних рекомендацій з утримання хутрових тварин: наказ Міністерства аграрної політики України від 20.06.2008 № 379. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0379555-08#Text>

Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 р. №2496-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. №771/97-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 4 липня 2002 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15>

Про племінну справу в тваринництві: Закон України від 17 червня 1999 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12>

Про ветеринарну медицину: Закон України від 04.02.2021 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-20#Text>

Про бджільництво: Закон України від 2 лютого 2000 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1492-14>

Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 6 лютого 2003 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486-15#Text>

Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 8 липня 2011 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-17#Text>

Про молоко та молочні продукти: Закон України від 24 червня 2004 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1870-15>

Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26 грудня 2002 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15#Text>

Про захист рослин: Закон України від 14 жовтня 1998 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-14#Text>

Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18 травня 2017 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>

Про аквакультуру: Закон України від 18 вересня 2012 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17#Text>

Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21 квітня 1993 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>

Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 2 березня 1995 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80>

Про карантин рослин: Закон України від 30 червня 1993 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3348-12#Text>

Про виноград, вино та продукти виноградарства: Закон України від 22.08.2024 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3928-20#n969>

Про ідентифікацію та реєстрацію тварин: Закон України від 4 червня 2009 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1445-17#Text>

Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину: Закон України від 07.05.1996 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції: Закон України від 17.07.1997 р. №468/97-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур: Закон України від 10.09.1999 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1033-14#Text>

Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>

Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>

Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Положення про Єдиний державний реєстр тварин: затв. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25.09.2012 р. № 578.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1713-12#Text>

Порядок ідентифікації та реєстрації великої рогатої худоби: затв. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 04.12.2017 р. № 642.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0166-18#Text>

Порядок оформлення і видачі паспорта великої рогатої худоби: затв. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 04.12.2017 р. № 665.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0167-18#Text>

Порядок ідентифікації та реєстрації овець і кіз: затв. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16.01.2018 р. № 20.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-18#Text>

ТЕМА 11. Правове забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції

Методичні вказівки

Стратегічною метою розвитку аграрного сектору згідно із схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1163-р

«Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках» є підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції. Пріоритетними напрямками досягнення зазначеної мети є забезпечення якості і безпечності харчових продуктів, дотримання вимог до їх виробництва у результаті вдосконалення системи сертифікації виробництва і стандартизації, впровадження на усіх підприємствах переробної та харчової промисловості систем управління якістю та безпечністю харчових продуктів, створення мережі лабораторій для визначення рівня якості сільськогосподарської продукції, делегування саморегульвним об'єднанням на засадах взаємної відповідальності частини повноважень щодо здійснення контролю за відповідністю сільськогосподарської продукції національним стандартам, сприяння розвитку органічного землеробства тощо.

Отже, конкурентоспроможність продукції українських сільськогосподарських товаровиробників як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках залежить від її якості та екологічної безпечності. Під якістю харчового продукту розуміють сукупність властивостей та характерних рис харчового продукту, які здатні задовольнити потреби (вимоги) та побажання тих, хто споживає або використовує цей харчовий продукт. Безпечність харчового продукту – це стан харчового продукту, що є результатом діяльності з виробництва та обігу, яка здійснюється з дотриманням вимог, встановлених санітарними заходами та/або технічними регламентами, та забезпечує впевненість у тому, що харчовий продукт не завдає шкоди здоров'ю людини (споживача), якщо він спожитий за призначенням.

Важливу роль у забезпеченні високої якості та екологічної безпеки сільськогосподарської сировини та продуктів харчування мають відповідні нормативно-технічні документи, державні та галузеві стандарти (ДСТУ), технічні умови (ТУ) та технічні регламенти.

При вивченні теми студенти повинні ознайомитися із нормативними вимогами безпечності та якості с/г продукції, правами, обов'язками та відповідальністю виробників, постачальників і продавців щодо забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції, а також державне регулювання цього питання.

Основні терміни та поняття: якість харчового продукту, безпечність харчового продукту, небезпечний харчовий продукт, непридатний харчовий продукт, посвідченням якості, сертифікат відповідності, висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи, сертифікат якості, фітосанітарний сертифікат, ветеринарний сертифікат, НАССР.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття і зміст безпечності та якості сільськогосподарської продукції.

2. Участь держави у забезпеченні безпечності та якості сільськогосподарської продукції і харчових продуктів.
3. Права та обов'язки суб'єктів у сфері забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції.
4. Юридична відповідальність суб'єктів у сфері забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції.
5. Сертифікація як нормативна засада якості і безпечності сільськогосподарської продукції.
6. Документи, підтверджують якість та безпечність с/г продукції.

Творчі завдання:

1. Ситуація: На поле підприємства приїхала перевірка щодо правил зберігання та використання пестицидів. Агроном стверджує, що вони використовують дрони, тому санітарна зона може бути меншою. *Дайте правовий аналіз та визначте нормативну основу використання пестицидів.*

2. Ситуація: Сільгоспідприємство виробляє яблучний сік. Під час перевірки Держпродспоживслужбою з'ясувалося, що на підприємстві не впроваджено систему НАССР. *Складіть пам'ятку для керівника: які мінімальні правові вимоги до виробничого процесу харчової продукції існують? Чим загрожує відсутність простежуваності «від поля до столу» при спробі експортувати продукцію в Польщу чи Німеччину?*

Література:

Бугера С.І. Аграрно-правове забезпечення якості сільськогосподарської продукції в Україні : автореф. дис. д-ра юрид. наук : 12.00.06 / С. І. Бугера; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2013. 32 с.

Кайдашов В.С. Організаційно-правові засади безпечності та якості сільськогосподарської продукції : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.06. Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". Х., 2012. 19 с.

Кондратьєва К.А. Правове регулювання екологічної безпеки в сфері сільськогосподарського виробництва в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2013. 16 с.

Курман Т. В. Сталій розвиток сільськогосподарського виробництва: проблеми правового забезпечення: монографія. Харків: Юрайт, 2018. 376 с.

Полухович Л. І. Правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації в країні у контексті вимог СОТ: монографія. Київ: Вид. О.М.Ешке, 2014. 208 с.

Законодавство:

Про дитяче харчування: Закон України від 14.09.2006 р. № 142-V. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-16#Text>

Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції: Закон України від 14.01.2000 р. № 1393-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-14#Text>

Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18.05.2017 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>

Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 р. № 1103-V. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16#Text>

Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 р. № 2573-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 р. №2496-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>

Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 р. № 1315-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>

Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України від 06.12.2018 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text>

Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру генетично модифікованих організмів: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2025 р. № 451 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/451-2025-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 травня 2009 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468-2009-%D0%BF#Text>

Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції: Закон України від 23.08.2023 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3339-20#Text>

Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-2019-%D0%BF#Text>

Про затвердження Переліку харчових продуктів, щодо яких здійснюється контроль вмісту генетично модифікованих організмів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 9 листопада 2010 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1248-10#Text>

Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1032-2020-%D0%BF#Text>

ТЕМА 12. Екологізація аграрного виробництва

Методичні вказівки

Одним із принципів забезпечення безпечності та якості с/г продукції є екологізація аграрного виробництва, що, по-перше, має перешкоджати негативному впливу виробничих процесів на стан навколишнього середовища, а, по-друге,

сприяти забезпеченню якості та безпечності сільськогосподарської продукції, що виробляється. Студентам необхідно з'ясувати суть екологізації, основні форми її реалізації.

Одним із найактуальніших напрямів екологізації сільського господарства та забезпечення прав споживачів на безпечну та якісну продукцію є виробництво органічної продукції. У Законі України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» дано визначення, що органічна продукція – це сільськогосподарська продукція, у тому числі харчові продукти та корми, отримані в результаті органічного виробництва. В свою чергу, органічне виробництво – це сертифікована діяльність, пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції (у тому числі всі стадії технологічного процесу, а саме первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни стану продукції), що провадиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Підтвердженням якості та безпечності сільськогосподарської продукції служить *сертифікація* органічної продукції в Україні та нанесення відповідного *маркування*, що здійснюється за своєрідним алгоритмом.

Основні терміни та поняття: екологізація, органічна сільськогосподарська продукція, сертифікація, маркування, етикетування, ГМО.

Питання для самоконтролю:

1. Правові засади екологізації сільськогосподарського виробництва.
2. Органічне сільськогосподарське виробництво та його правова регламентація.
3. Правове регулювання та реалізація принципу екологізації аграрного виробництва при використанні генетично-модифікованих організмів.
4. Порядок створення та ведення Державних реєстрів ГМО.

Творчі завдання:

1. Визначте процедуру сертифікації органічної сільгосппродукції.
2. Визначте процедуру маркування (на прикладі маркування молочної продукції).
3. Ситуація: Голова фермерського господарства «Світанок», що спеціалізується на виробництві сільськогосподарської продукції рослинного походження, вирішив отримати статус виробника органічної сільськогосподарської продукції та займатися її виробництвом на земельних ділянках, що належать йому на праві приватної власності. *Надайте юридичну консультацію щодо умов отримання статусу виробника органічної сільськогосподарської продукції та*

правил виробництва органічної сільськогосподарської продукції за законодавством України.

Література:

Бугера С.І. Аграрно-правове забезпечення якості сільськогосподарської продукції в Україні : автореф. дис. д-ра юрид. наук : 12.00.06 / С. І. Бугера; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2013. 32 с.

Єрмоленко В. Принцип екологізації в аграрному праві. *Закон. Людина. Навколишнє середовище*. 2021. Вип. 12, № 2. С. 13–19.

Коваленко Т. Екологізація аграрного законодавства України в умовах воєнного стану. *Art of Justice*. 2025. № 1 (1). С. 119–128.

Кондратьєва К.А. Правове регулювання екологічної безпеки в сфері сільськогосподарського виробництва в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2013. 16 с.

Курман Т. В. Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва: проблеми правового забезпечення: монографія. Харків: Юрайт, 2018. 376 с.

Липницька Є. О. Загально-теоретичні засади екологізації законодавства України в умовах євроінтеграції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 1 (54). С. 71-75.

Обіюх Н.М. Правові проблеми екологізації сільського господарства у світлі стратегії сталого зростання: сучасний стан та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2025. Вип. 87: ч. 2. С. 237-245.

Органічне сільськогосподарське виробництво в Україні: правові засади ведення: монографія / за заг. ред. М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2020. 308 с.

Щербак Е. А. Аналіз розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. *Продуктивність агропромислового виробництва*. 2018. Вип. 30. С. 145-157.

Законодавство:

Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 р. №2496-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>

Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 р. № 1315-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>

Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України від 06.12.2018 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text>

Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру генетично модифікованих організмів: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2025 р. № 451 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/451-2025-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 травня 2009 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468-2009-%D0%BF#Text>

Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції: Закон України від 23.08.2023 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3339-20#Text>

Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-2019-%D0%BF#Text>

Про затвердження Переліку харчових продуктів, щодо яких здійснюється контроль вмісту генетично модифікованих організмів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 9 листопада 2010 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1248-10#Text>

Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1032-2020-%D0%BF#Text>

ТЕМА 13. Договірне регулювання аграрних правовідносин

Методичні вказівки

Слід зазначити те, що аграрне право не визначає загальні положення про договори, правочини; всі аграрно-правові договори підпорядковуються загальним правилам цивільного законодавства. Аналіз договірних відносин сільськогосподарських підприємств базується на знаннях норм цивільного права про договірні зобов'язання. Разом з тим договори, стороною яких виступають сільськогосподарські підприємства, мають свою специфіку, пов'язану зі статутною діяльністю сторін. Відповідно, зі всієї системи договорів, які можуть укласти сільськогосподарські суб'єкти, необхідно вибрати найбільш специфічні види договорів і проаналізувати їх, посилаючись на відповідні нормативно-правові акти.

Щоб досягти як практичної, так і наукової мети в аграрному праві провадиться класифікація договорів у сільському господарстві за певними ознаками. Серед основних видів договорів слід проаналізувати із купівлі-продажу, дарування, ренти; при цьому як різновид зобов'язань купівлі-продажу виокремлюються роздрібна купівля-продаж, поставка, контракція сільськогосподарської продукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, міна.

Формування державних ресурсів сільськогосподарської продукції, забезпечення населення продовольством, а переробних підприємств – сировиною значною мірою залежать від чітко налагодженої системи договірних відносин із закупівель цієї продукції у сільськогосподарських товаровиробників за договорами контракції. Особливе місце в системі реалізації сільськогосподарської продукції український законодавець відводить біржовим договорам, розвиток яких покладається на спеціалізовані аграрні біржі (цьому виду договорів буде присвячено окреме семінарське заняття).

Потреба в рентабельному й конкурентоспроможному вітчизняному виробництві продуктів харчування та сировини змушує аграрних підприємців активно використовувати досвід вітчизняної та закордонної аграрної науки й новітні енергозберігаючі, еколого безпечні технології. Тому в умовах ринкової економіки дедалі більшого значення набувають договори на створення і використання результатів науково-технічної діяльності.

Основні терміни та поняття: договір, договірні відносини, аграрно-договірні зобов'язання, класифікація аграрних договорів, договори у сфері матеріально-технічного забезпечення, договори у сфері реалізації сільськогосподарської продукції, контрактація сільськогосподарської продукції, лізинг, договори з виробничо-технічного обслуговування, біржові угоди з сільськогосподарською продукцією, договірні орендні правовідносини, державний контракт, форвардний контракт, ф'ючерсний контракт.

Питання для самоконтролю:

1. Особливості аграрно-правового регулювання договірних правовідносин у сільському господарстві. Класифікація договірних зобов'язань у сільському господарстві.
2. Загальна характеристика договірних відносин по реалізації сільськогосподарської продукції.
3. Контрактація та інші окремі договори щодо реалізації сільськогосподарської продукції.
4. Договори кредитування.
5. Договори фінансового лізингу за участю аграрних товаровиробників.
6. Договори матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.
7. Договори виробничо-технічного обслуговування в сільському господарстві.
8. Договори на використання науково-технічної продукції у сільському господарстві.
9. Договірні орендні правовідносини.
10. Порядок розгляду спорів, що виникають з договірних відносин, однією зі сторін у яких є суб'єкт аграрного господарювання.

Творчі завдання:

1. Есе-дискусія: «Смарт-контракти (Smart Contracts) та блокчейн: майбутнє аграрних договорів».
2. Охарактеризуйте договір фінансового лізингу за участю аграрних товаровиробників.
3. Ситуація: Фермер А має велику ділянку землі, але не має техніки. Фермер Б має техніку, але не має землі. Вони хочуть працювати разом. *Виберіть найкращу договірну форму: а) договір оренди (суборенди); б) договір про спільну діяльність; в) договір підряду. Порівняйте ці договори за критеріями: відповідальність перед державою (податки), відповідальність перед третіми особами, розподіл прибутку.*

Література:

Внукова Н. М., Уркевич В. Ю. Організаційно-правові питання залучення інвестицій в аграрний сектор та біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією. *Право та інноваційне*

суспільство. 2015. № 1. С. 11-18.

Гаврилюк В.М. Механізм реалізації фінансового лізингу в сільському господарстві. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 20. С. 792–795. URL:<http://global-national.in.ua/archive/20-2017/162.pdf>

Гуторов А. О. Теоретико-методологічні засади контракції в аграрному секторі економіки. *Агросвіт*. 2016. № 15 – 16. С. 14 – 21.

Замрига А.В. Загальні аспекти та перспективи правового регулювання контракції сільськогосподарської продукції. *Право і суспільство*. 2017. № 3. С. 87 – 91.

Кирилюк В. В. Сучасне правове регулювання агроекспорту: новели вітчизняного законодавства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 458–462.

Костів І. Я. Договір контракції сільськогосподарської продукції за державним замовленням. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Зб. наук. статей*. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. університет імені В. Стефаника. 2020. Вип. 53. С. 25–32.

Марич Х. Договір контракції сільськогосподарської продукції. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 3. С. 87–91. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/03/16.pdf>

Осадько А.С. Правове регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2016. 20 с.

Поліводський О.А. Правове регулювання реалізації сільськогосподарської продукції: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.06 / НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 1999. 17 с.

Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посіб. / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 241 с.

Світличний О. П., Гуд А. М. Адміністративний договір в аграрному секторі економіки України. *Приватне та публічне право*. 2017. № 4. С. 106 – 109.

Статівка А.М. Договори в системі агропромислового комплексу України в умовах ринкових відносин: автореф. дис. ...доктора юридичних наук. Харків, 1998. 32 с.

Яцух О. О. Інноваційні інструменти фінансового забезпечення діяльності виробників сільськогосподарської продукції: аграрні розписки та аграрні ноти. *Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи*: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя)/ТДАТУ; відп. за вип. НВ Трусова. Запоріжжя: ТДАТУ, 2025. С. 241.

Законодавство:

Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції: Закон України від 17.07.1997 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/97-%D0%B2%D1%80>

Про меліорацію земель: Закон України від 14.01.2000 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02.03.1995 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Про захист прав покупців сільськогосподарських машин: Закон України від 05.06.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900-15#Text>

Про страхування: Закон України від 18.11. 2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>

Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>

Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 р. № 4391-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>

Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України: Закон України від 05.10.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-16#Text>

Про фінансовий лізинг: Закон України від 04.02.2021 р. № 1201-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#n231>

ТЕМА 14. Правове регулювання аграрного ринку

Методичні вказівки

Закон України «Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку» від 24 червня 2004 р. визначає аграрний ринок як сукупність правовідносин, пов'язаних з укладенням та виконанням цивільно-правових договорів щодо сільськогосподарської продукції.

Аграрний ринок включає біржовий ринок сільськогосподарської продукції, оптові ринки сільськогосподарської продукції (іноді у поєднанні з регіональними аграрно-маркетинговими центрами), оптово-роздрібні ринки сільськогосподарської продукції, аукціони, фірмові магазини сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарські виставки та ярмарки тощо.

Формування державних ресурсів сільськогосподарської продукції, забезпечення населення продовольством, а переробних підприємств сировиною значною мірою залежать від чітко налагодженої системи договірних відносин із закупівель цієї продукції у сільськогосподарських товаровиробників за договорами контрактації. З моменту посилення кризових явищ в економіці почали поширюватися бартерні (товарообмінні) операції, тому важливе місце в сільському господарстві займають договори міні. Особливе місце в системі реалізації сільськогосподарської продукції український законодавець відводить біржовим договорам, розвиток яких покладається на спеціалізовані аграрні біржі.

Заставні закупівлі сільськогосподарської продукції є новим інструментом, який є характерним саме для аграрного законодавства, оскільки найбільш повно враховує та встановлює баланс між індивідуальними інтересами та інтересами суспільства в цілому.

Основні терміни та поняття: аграрний ринок, сільськогосподарська продукція, маркетинговий період, дерегуляція, Аграрний фонд, ціна, Аграрна біржа, ринок зерна, цукор, оптовий ринок.

Питання для самоконтролю:

1. Правові засоби формування аграрного ринку.
2. Поняття організованого аграрного ринку, його інфраструктура.
3. Загальна характеристика учасників аграрного ринку.
4. Правове становище аграрної біржі, її функції.
5. Правове становище Аграрного фонду, його повноваження.

6. Загальна характеристика оптових ринків сільськогосподарської продукції. Порядок набуття юридичною особою статусу оптового ринку. Основні напрями діяльності оптового ринку. Державна політика підтримки оптових ринків сільськогосподарської продукції.

7. Державне регулювання цін на окремі види сільськогосподарської продукції. Поняття об'єктів державного цінового регулювання.

8. Правове регулювання ринку зерна.

9. Державне регулювання ринку зерна та формування зернових ресурсів. Ресурси зерна державного продовольчого резерву та регіональні ресурси зерна.

10. Загальна характеристика суб'єктів ринку зерна.

11. Порядок декларування зерна.

12. Правове регулювання контролю якості зерна.

13. Порядок здійснення заставних закупок зерна. Поняття бюджетної позики у межах режиму державних заставних закупівель. Порядок здійснення державних форвардних закупівель зерна.

Творчі завдання:

1. Есе-прогноз «Майбутнє аграрних бірж»: Електронна торгівля зерном: чи витіснять цифрові платформи традиційні аграрні біржі в Україні до 2030 року?

2. Складіть договір складського зберігання зерна.

3. Ситуація: Фермер потребує коштів на посівну (насіння, пальне) і хоче отримати їх у банку під заставу майбутнього врожаю. *Опишіть алгоритм оформлення товарної аграрної розписки. Чим аграрна розписка відрізняється від звичайного договору застави? Які переваги вона дає банку у разі неповернення кредиту? Як відбувається реєстрація такої розписки?*

Література:

Бойко В. Оптові ринки сільськогосподарської продукції як перспективні напрям розвитку підприємництва. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка. 2020. № 1. С 78-87.

Боснюк О. Обіг аграрних розписок: теоретико-правові та практичні питання. *Форум права* 2023. № 4. С. 73-81.

Кирилюк В. В. Сучасне правове регулювання агроекспорту: новели вітчизняного законодавства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 458–462.

Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посіб. / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 241 с.

Статівка А.М. Договори в системі агропромислового комплексу України в умовах ринкових відносин: автореф. дис. ...доктора юридичних наук. Харків, 1998. 32 с.

Законодавство:

Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції: Закон України від 17.07.1997 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/97-%D0%B2%D1%80>

Про аграрні розписки: Закон України від 6 листоп. 2012 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17#Text>

Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 4 липня 2002 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15#Text>

Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину: Закон України від 7 травня 1996 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180/96-%D0%B2%D1%80>

Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур: Закон України від 10 вересня 1999 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1033-14#Text>

Про страхування: Закон України від 18.11. 2021 р. № 1909-IX. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>

Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 р. № 4391-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>

Про сертифіковані склади та прості і подвійні складські свідоцтва: Закон України від 23.12.2004 р. № 2286-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2286-15#Text>

Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25 червня 2009 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17>

Про Концепцію розвитку біржового ринку сільгосппродукції: Постанова Кабінету Міністрів України №848 від 05.08.1997 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-97-%D0%BF#Text>

Про затвердження Типових правил роботи оптових ринків сільськогосподарської продукції: наказ Міністерства аграрної політики України від 19.02.2010 р. № 73.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-10#Text>

Про затвердження Порядку набуття юридичною особою статусу оптового ринку сільськогосподарської продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2010 р. № 141. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-2010-%D0%BF>

Про створення Аграрної біржі: постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2005 р. № 1285. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1285-2005-%D0%BF#Text>

ТЕМА 15. Правове забезпечення сільськогосподарської діяльності відповідно до вимог ЄС та СОТ

Методичні вказівки

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що, у свою чергу, є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. З метою вивчення цього питання студентам необхідно ознайомитися із системою аграрного законодавства ЄС, а також способів адаптації національного аграрного законодавства стосовно виробництва сільськогосподарської продукції до вимог законодавства ЄС.

СОТ є однією з найвпливовіших міжнародних економічних організацій, яка визначає умови міжнародної торгівлі, у тому числі і сільськогосподарською продукцією. Перш за все слід прояснити основні терміни, які стосуються теми. СОТ є однією з найвпливовіших міжнародних економічних організацій, яка визначає умови міжнародної торгівлі, у тому числі і сільськогосподарською продукцією. Перш за все слід прояснити основні терміни, які стосуються теми. Правова основа СОТ включає: міжнародні договори (угоди СОТ), норми внутрішніх регламентів,

що визначають порядок та інші питання функціонування органів СОТ, норми рішень та резолюцій органів СОТ. Для врегулювання відносин з виробництва, переробки сільськогосподарської продукції та її реалізації принципове значення має виділення таких груп нормативних документів: установчі документи; багатосторонні торговельні угоди; торговельні угоди з обмеженим колом учасників; документи з важливих для України питань (зокрема Протокол про вступ України до СОТ).

Основні терміни та поняття: гармонізація права, адаптація законодавства, імплементація, стандарт, технічний регламент, Угода про асоціацію з ЄС, право СОТ, угода СОТ, Генеральна угода з тарифів і торгівлі, Угода про заснування СОТ, Угода про сільське господарство, Угода про технічні бар'єри у торгівлі, Угода про санітарні та фітосанітарні заходи, Угода про державні закупівлі, процедура оцінки відповідності, технічні бар'єри у торгівлі.

Питання для самоконтролю:

1. Організаційно-правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції в контексті вимог ЄС та СОТ.
2. Основні категорії та принципи виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції згідно з вимогами законодавства ЄС та права СОТ.
3. Зміст Угоди СОТ про сільське господарство.
4. Правові вимоги СОТ до виробництва сільськогосподарської продукції рослинного походження.
5. Правова регламентація виробництва сільськогосподарської продукції тваринного походження у контексті вимог СОТ.
6. Правові вимоги СОТ до переробки та реалізації сільськогосподарської продукції.
7. Адаптація аграрного законодавства України до вимог законодавства ЄС.
8. Спільна аграрна політика та особливості державної підтримки аграрних підприємців в ЄС.

Творчі завдання:

1. Ситуація: Українська молочна ферма хоче експортувати сир до Німеччини. Проаналізуйте, які зміни необхідно внести у внутрішні документи ферми відповідно до вимог ЄС. Як ЄС регулює використання ветеринарних препаратів у молочному скотарстві? Який орган в Україні видає сертифікати, що визнаються в ЄС?
2. Спори в СОТ: Антидемпінгове розслідування. Ситуація: Країни ЄС вважають, що Україна експортує кукурудзу за ціною, нижчою від собівартості, що шкодить європейським фермерам. Україна доводить, що низька ціна обумовлена високою продуктивністю та логістикою, а не субсидіями. ЄС вимагає підвищення

мита або встановлення квот. Запропонуйте рішення на основі Угоди СОТ про сільське господарство.

Література:

Багай Н. О. Міжнародно-правове регулювання аграрних відносин та розвиток аграрного законодавства України. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. - 2014. - Вип. 34. - С. 233-241.

Богдан А. Й. Про правове регулювання відносин з виробництва та реалізації цукру в Україні в порівнянні з вимогами законодавства ЄС. *Юриспруденція: теорія і практика*. 2010. № 1. С. 15–20.

Бугера С. Адаптація законодавства України з питань якості сільськогосподарської продукції до міжнародних вимог. *Публічне право: науково-практичний юридичний журнал*. 2015. № 2. С. 194 - 199.

Духневич А. В. Ступінь відповідності аграрного законодавства України вимогам і стандартам СОТ. *Форум права: електрон. наук. фах. вид.* 2011. № 3. С. 243–250.

Духневич А. В. Тенденції, перспективи розвитку агропромислового комплексу в умовах участі України в СОТ. *Часопис Академії адвокатури України*. 2011. № 1. С. 1–5.

Коваленко Т. О. Перспективи розвитку аграрного законодавства України в контексті Європейського зеленого курсу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2 (6). С. 133–140.

Полухович Л. 1. Правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації в Україні у контексті вимог СОТ: монографія. Київ : Вид. О. М. Ешке, 2014.

Сухацький Р. П. Правові засади державного регулювання сільського господарства в ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. № 2 (87). С. 47–51.

Ткаченко С. Державне регулювання аграрного бізнесу в умовах євроінтеграції. *Public Management and Policy*. 2025. Вип. 9 (13).

Файчук О., Зварун Б. Напрями адаптації вітчизняного законодавства у сфері регулювання діяльності сільськогосподарських підприємств відповідно до вимог ЄС. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. № 1 (15). С. 59–73.

Законодавство:

Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>

Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947): міжнародний документ від 30.10.1947 р. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_264

Договір про Європейський Союз: міжнародний документ від 07.02.1992 р. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994029>

Угода про заснування Світової організації торгівлі: міжнародна угода від 15.04.1994 р. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_342

Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів: міжнародна угода від 15.04.1994 р. http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/981_006

Угода про сільське господарство: міжнародна угода від 15.04.1994 р. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_005

Угода про технічні бар'єри в торгівлі: міжнародна угода від 15.04.1994 р. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_008

Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі: протокол від 05.02.2008 р. http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/981_049

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом,

Європейським співтовариством з атомної енергії і їїніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014 р. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
Agriculture of European Union countries. www.ukrexport.gov.ua

ТЕМА 16. Захист прав сільськогосподарських товаровиробників

Методичні вказівки

Діяльність сучасних сільськогосподарських товаровиробників, спрямована на виробництво, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції, характеризується підвищеними ризиками, зумовленими як природно-кліматичними, так і соціальними негативними чинниками. Тому зазначена ризиковість, що супроводжується ймовірними чи фактичними втратами вироблюваної сільськогосподарської продукції, потребує надійного юридичного компенсатора у формі захисту прав сільськогосподарських товаровиробників.

Механізм захисту майнових прав передбачає можливість використання суб'єктом наданих правом юридичних можливостей, що структурно втілюються в систему форм і способів захисту. Традиційно виокремлюють 2 форми захисту прав сільськогосподарських товаровиробників: юрисдикційної та неюрисдикційної (позаяюрисдикційної). Основне розмежування між ними полягає в тому, що захист прав у юрисдикційній формі здійснюється різними спеціально уповноваженими на даний вид діяльності державою органами, із властивим кожному з них певним процесуальним порядком діяльності, тоді як захист прав в неюрисдикційній формі протікає в рамках матеріального правовідношення і здійснюється, як правило, самими учасниками правовідносин. Під способами захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників слід розуміти правові прийоми, які передбачені договором або законом, за допомогою яких сільськогосподарський товаровиробник, у разі необхідності, має змогу захистити свої майнові права.

Водночас для охорони прав аграрних товаровиробників притаманні специфічні форми та засоби захисту прав. Ними доцільно визнавати інститут дорадництва як один із засобів організаційно-регуляторної підтримки сільського господарства, що закріплений Законом України від 5 січня 2011 р. «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність». Дорадчі служби є складовими інфраструктури аграрного ринку у сфері інформаційно-консультативних послуг, а формування їх мережі визнано пріоритетним напрямом державної аграрної політики. Сільськогосподарська дорадча діяльність спрямована на роз'яснення прав особистих селянських та фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання, а також сільського населення, що доцільно розцінювати як ефективний превентивний засіб захисту прав сільгоспвиробників.

Основні терміни та поняття: права сільськогосподарських товаровиробників, захист прав, форми захисту прав, юрисдикційна форма, неюрисдикційна форма,

способи захисту прав, юридична служба сільгоспідприємств, сільськогосподарська дорадча діяльність, дорадча служба.

Питання для самоконтролю:

1. Юридична природа захисту прав сільськогосподарських товаровиробників
2. Форми захисту прав сільськогосподарських товаровиробників
3. Основні способи захисту прав сільськогосподарських товаровиробників в сучасний період.
4. Судовий захист прав аграрних виробників.
5. Позасудовий захист прав суб'єктів аграрних правовідносин.
6. Правове регулювання юридичної служби в сільськогосподарських підприємствах.
7. Права та обов'язки юридичної служби сільськогосподарських підприємств.
8. Поняття, зміст і завдання сільськогосподарської дорадчої діяльності.
9. Соціально спрямовані дорадчі послуги.

Творчі завдання:

1. Дайте вичерпну консультацію: Ветеринарний лікар АСГТ звернувся до юридичної фірми із запитаннями:

- чи має він право на пільги і на які саме на оплату квартири, наданої йому АСГТ, і в яких правових актах ці пільги закріплені;
- які він має пільги на опалення житла, користування електроенергією, природним газом;
- чи має право на відшкодування витрат на дорогу при виконанні посадових обов'язків?

2. Дайте консультацію. Між двома сусідами-землекористувачами виник земельний спір. В зв'язку з цим виникла потреба у юридичній консультації з питань: Хто розглядає спори з приводу суміжного землекористування громадян? Запропонуйте алгоритм дій для врегулювання спору, що виник.

Література:

Батигіна О. М., Данілік Д. М. Розірвання договору оренди як підстава припинення права оренди на земельну ділянку сільськогосподарського призначення: судові спори та нормативно-правове регулювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2 (4). С. 19–23.

Бородіна О.М. Дорадництво як основа розвитку підприємництва у сільському господарстві / О.М. Бородіна; за ред. П.Т. Саблука В.Я. Амбросова Г.Є. Мазнева. К.: ІАЕ, 2001. С. 808–810.

Галич О.А. Сільськогосподарське дорадництво: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 368 с.

Єрмоленко В.М. Захист права власності сільськогосподарських підприємств. Порадник керівникові сільськогосподарського підприємства: Навчальний і науково-практичний посібник / Кол. авт.; За ред. А.П. Гетьмана, В.З. Янчука. Київ: Юрінком Інтер, 2005. С. 30–45.

Зайченко В. В., Кононенко Л. В. Дорадча діяльність у контексті забезпечення економічної безпеки малих агропідприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. № 1. С. 254–259. DOI: 10.36887/2415-8453-2025-1-42.

Закон України “Про сільськогосподарську дорадчу діяльність”: Науково-практичний коментар. / Р.Я. Корінець, М.П. Гриценко, Ю.М.Берездецький, Ю.Я. Кухарук, М.Ф. Кропивко та ін. / За ред. Р.Я. Корінця. Львів: НВФ “Українські технології”, 2007. 248 с.

Красніцький О. Сутність, принципи та цільова спрямованість діяльності дорадчих служб. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. DOI: 10.32782/2524-0072/2025-71-73.

Орлова Н., Сіденко Ю. Розвиток державної аграрної політики та дорадчої системи України в умовах європейської інтеграції. *Державотворення: зб. наукових праць; електронне видання. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*. 2025. № 1 (37). С. 350–361.

Статівка А.М. Сільськогосподарський товаровиробник. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 16: Земельне та аграрне право / редкол.: М.В. Шульга (голова), В.В. Носік, П.Ф. Кулинич (заст. голови) та ін. Харків: Право, 2019. С. 596–598.

Тараненко Л.С. Правове регулювання сільськогосподарського дорадництва в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: спец 12.00.06 Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. К., 2012. 20 с.

Філюк О.С. Щодо понять «охорона» та «захист» майнових прав сільськогосподарських товаровиробників. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 4. С. 121–123.

Шмідт Р.М., Кропивко М.Ф. Про Реформування системи сільськогосподарського дорадництва в Україні. Колективна монографія. «Інноваційні напрямки розвитку дорадництва». Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2011. С. 69-74.

Законодавство:

Конституція України від 28.06.1996 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів: Закон України від 19.06.2020 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>

Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.2004 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text>

Про затвердження вартості соціально спрямованих дорадчих послуг: спільний наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України та Міністерства економіки України від 21.11.2007 р. № 816/394. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1330-07#Text>

Навчальне видання

Електронне видання

ЯРЕМАК З. В.

АГРАРНЕ ПРАВО УКРАЇНИ:

**методичні вказівки для самостійної роботи
здобувачів денної форми здобуття вищої освіти
ОПП Право спеціальності 081 Право**

Видання в авторській редакції

Комп'ютерна верстка *З. В. Яремак*